

Egészség-Pedagógia- Tudomány

Absztraktkötet

Pécs, 2025

Szerkesztette: Takács Zsuzsanna Mária

Lektorok: Pusztafalvi Henriette

Mohr Szilárd

Angol nyelvi lektor: Simon Klára

A konferencia szervezőbizottsága:

Lengvári István

Molnár-Kovács Zsófia

Pusztafalvi Henriette

Takács Zsuzsanna Mária

ISBN 978-963-7068-32-4 (pdf)

Kiadó: Magyar Tudományos Akadémia Pécsi Területi
Bizottsága

Kiadásért felelős személy: Kovács L. Gábor

Pécs, 2025.

Tartalom

Előszó	5
Egészség – Pedagógia – Tudomány programja	7
Absztraktok	15
Forrai Judit	16
Pusztafalvi Henriette	17
Nóbik Attila.....	21
Ozsváth Judit	22
Frank Tamás	24
Rácz Márk.....	25
Farkas Zsuzsanna	27
Maisch Patrícia	28
Bogdán Melinda	30
Molnár-Kovács Zsófia.....	31
Ottrok Evelin	32
Demeter Gáborné.....	34
Varga Evelin	36
Németh Dóra Katalin – Faragó Beatrix	38
Nemes-Wéber Zsófia.....	40
Darvai Tibor.....	42
Takács Zsuzsanna Mária	45
Lengvári István	47
Dezső Krisztina	48
Pálmai Dóra	49
Schwarzwölder Ádám.....	51
Vörös Katalin	53
Máté-Sneff Marianna	54
Németh Andrásné Farkas Gabriella.....	56
Cseh Gizella.....	57

Hoffer János	58
Somodi Imre	59
Bércesi Richárd.....	60
Kocsisné Farkas Claudia.....	62
Ács Marianna.....	64
Bene Krisztián	66
Toth Szilárd	67
Fehér Andrea	69
Köő Artúr.....	71
V. Molnár László	73
Szalai Ágnes.....	75
Stummer Krisztina.....	77
Halmi Bettina	79
Halász Imre.....	80
Kutas Jenő	83
Nechita Alexandra.....	84
Rucska Andrea† – Bodáné Kovács Terézia Ibolya – Perge Anna.....	85
Szekér-Mihon Anikó.....	87
A konferencia előadásainak online elérhetősége	90

Előszó

Konferenciánk immár több éve, hagyományosan az év végi időszakban várja előadóit nemcsak Magyarország, hanem a környező országok kutatói közül is. A 2025-ös konferencia központi témájaként a 18-20. század időszejára fókuszálva várta a jelentkezőket, hogy bemutassák a nevelés- és művelődéstörténet, valamint az orvostudomány története, egészségnevelés történeti változásaihoz kapcsolódó legújabb kutatásaikat. Az Egészség – Pedagógia – Tudomány hármas fogalmi rendszerében, az MTA 200. évfordulójához illeszkedve, megpróbáltunk rávilágítani arra, hogy a transzdiszciplinaritás mennyi újdonsággal, új nézőponttal szolgálhat a kutatók számára, megannyi kaput nyitva a közös gondolkodás, akár későbbi közös, a határokon is átívelő kutatások számára. Ebből adódóan nem különítettük el egymástól azokat a témákat, melyek nem kapcsolódtak szorosan egymáshoz, hogy ezáltal is új fókuszba helyezzük azokat, az együttes gondolkodásra még több lehetőséget biztosítva. Megtalálhatjuk előadóink között az immár több éve visszatérő kolozsvári kollégákat, de az ország egész területéről érkező kutatókat és a különböző doktoriskolák képzéseiben jelen lévő fiatal doktoranduszokat is.

A tudományos kutatás egyik műhelyeként azt kívánjuk hangsúlyozni, hogy mennyire fontos a sokszínűség, az egymástól eltérő többféle látásmód. Az új kutatási módszerek és megközelítések megismerése, az új témakörök beemelése

teszi lehetővé, hogy magunk is ezt a befogadó, sokszínű értéket vigyük tovább. Célunk, hogy a klasszikus kutatási témák mellett lássuk meg a határtalan lehetőséget és nyitottságunk biztosíték lehet arra, hogy az újítások, az új megközelítések inspirációként hatnak a kutatói közösségünkre.

Pusztafalvi Henriette - Takács Zsuzsanna Mária

Egészség – Pedagógia – Tudomány programja

A PTE BTK Nevelés- és Művelődéstörténeti Tanszéke, az MTA PAB
Neveléstörténeti Munkabizottsága és a PTE Egyetemi Levéltára közös
konferenciája

MTA PAB Székház
Pécs, Jurisics M. u. 44.
2025. november 20-22.

2025. november 20.

13.00-13.15: **Köszöntő**

dr. habil. Molnár-Kovács Zsófia a PTE BTK Nevelés- és
Művelődéstörténeti Tanszékének vezetője, a PTE BTK Neveléstudományi
Intézetének igazgatója

dr. habil. Pusztafalvi Henriette az MTA PAB Neveléstörténeti
Munkabizottságának elnöke

Lengvári István a PTE Egyetemi Levéltárának igazgatója

Helyszín: Előadóterem

A konferencia megnyitása:

Dr. habil. Bene Krisztián a PTE BTK dékánja

Nyitóelőadás:

13.15-13.55: **Prof. Dr. Forrai Judit** (Semmelweis Egyetem): **„Nők a boncoló-asztal mellett” – az első női orvosok megküzdési nehézségei Magyarországon**

13.55-14.05: hozzászólások

14.05-14.10: szünet

1.szekció: vezetője – Lengvári István főlevéltáros (ig., PTE EL)

14.10-14.25: **Pusztafalvi Henriette** habil. PhD (egy. docens, Pécsi Tudományegyetem ETK): Szexuális nevelés kérdései hazánkban a két világháború közötti időben

14.25-14.40: **Nóvik Attila** habil. PhD (egy. docens, Szegedi Tudományegyetem JGYPK): Nemi nevelés a két világháború közötti szegedi egyetemen

14.40-14.55: **Ozsváth Judit** PhD (adjunktus, Babeş-Bolyai Tudományegyetem): Dienes Valéria szemléletváltásának hatása a mozdulatművészeti munkásságára

14.55-15.10: hozzászólások

15.10-15.45: Kávészünet

2.szekció: vezetője – Pusztafalvi Henriette habil. PhD (egy. docens, PTE ETK)

15.45-16.00: **Frank Tamás** PhD (adjunktus, Semmelweis Egyetem PAK): Egy szociáldemokrata ellenzéki a Nemzetgyűlésben: Kéthly Anna sajtórepresentációja az oktatáspolitikai diskurzus keretében

16.00-16.15: **Rácz Márk** (MFE): Szemelvények a Debreceni Orvostudományi Egyetem Marxizmus-Leninizmus Intézetének 1959–1989 közötti történeteiből

16.15-16.30: **Farkas Zsuzsanna** (PhD hallgató, Pécsi Tudományegyetem OTDI): Lánycserkészlet Bácskában 1921 és 1944 között

16.30-16.45: **Maisch Patrícia** PhD (adjunktus, Pécsi Tudományegyetem BTK): Az emlékkönyvek forrástani besorolása és neveléstörténeti kutathatósága

16.45-17.00: hozzászólások

2025. november 21. (péntek)

Nyitóelőadás:

9.00-9.30: Bodgán Melinda PhD (Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Múzeum igazgatója): **Folklorizálódás a tudománytörténetben. Fikciók és tények Gruby Dávidról**

9.30-9.40: hozzászólások

9.40-9.45: szünet

1. szekció: vezetője – Takács Zsuzsanna Mária PhD (adjunktus, PTE BTK)

9.45-10.00: **Molnár-Kovács Zsófia** habil. PhD (egy. docens, Pécsi Tudományegyetem BTK): **A hazai tankönyvi illusztrációkutatások történeti íve és eredményei**

10.00-10.15: **Ottrok Evelin** (PhD hallgató, Pécsi Tudományegyetem OTDI): A népmesék pedagógiai célú alkalmazása, az 1928 és 2025 között keletkezett kisdédóvó- és óvodai nevelést szabályozó dokumentumokban, módszertani segédanyagokban és szöveggyűjteményekben

10.15-10.30: **Demeter Gáborné** PhD (adjunktus, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem NTI): A fonomimikai jelrendszer alkalmazása – Tomcsányiné Czukrász Róza hagyatéka a mai olvasástanításban

10.30-10.45: **Varga Evelin** (PhD hallgató, Pécsi Tudományegyetem OTDI): Kanizsai Dezső és a ritmus szerepe a logopédiában

10.45-10.55: hozzászólások

10:55-11:15: Kávészünet

2. szekció: vezetője – Somodi Imre PhD (adjunktus, PPHF)

11.15-11.30: **Németh Dóra** PhD (adjunktus, Soproni Egyetem BEPK) - **Faragó Beatrix** habil. PhD (docens, Soproni Egyetem BEPK): „Az egészség pedagógiája”: Testnevelés, higiénia és egészségnevelés szerepe a hatvanas évek óvónőképzésében

11.30-11.45: **Nemes-Wéber Zsófia** (doktorjelölt Pécsi Tudományegyetem OTDI, tanársegéd PTE KPVK): Óvodaegészségtan és lélektan szerepe a magyar óvónőképzésben az 1950-es 1960-as években

11.45-12.00: **Darvai Tibor** PhD (adjunktus, Eötvös Loránd Tudományegyetem BGGYK): A család, a szülő és a nő tematikája a Köznevelés hasábjain 1945 és 1950 között

12.00-12.15: **Takács Zsuzsanna Mária** PhD (adjunktus, Pécsi Tudományegyetem BTK): Egészségügyi kérdések a pécsi zárdában

12.15-12.30: hozzászólások

12.30-13.15: Ebéd

3. szekció: vezetője – Molnár-Kovács Zsófia habil. PhD (egy. docens, PTE BTK)

13.15-13.30: **Lengvári István** (főlevéltáros, ig. Pécsi Tudományegyetem EL): A klinikák és az egészségügyi ellátás kiépülése Pécsen az 1920-as és 1930-as években.

13.30-13.45: **Dezső Krisztina** (muzeológus, Pécsi Tudományegyetem EK és Tkp.): Reuter Camillo gyűjtemény és kiállítás a Pécsi Tudományegyetem

13.45-14.00: **Pálmai Dóra** (muzeológus, Pécsi Tudományegyetem EK és Tkp.): Reuter Camillo közéleti tevékenységének megjelenése a korabeli sajtóban

14.00-14.15: **Schwarzwölder Ádám** PhD (tudományos munkatárs, VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár): Csáky Albin bécsi irathagyatékának neveléstörténeti forrásértékéről

14.15-14.30: hozzászólások

14.25-15.00: Kávészünet

4. szekció: vezetője – Maisch Patrícia PhD (adjunktus, PTE BTK)

Előadóterem

15.00-15.15: **Vörös Katalin** (doktorjelölt Pécsi Tudományegyetem OTDI, PTE BTK tanársegéd): „Útmutatás a józan munkásság testi épsége és gyarapodása érdekében”. Az egészségnevelés szerepe a dualizmus kori iparoktatásban.

15.15-15.30: **Máté-Sneff Marianna** (levéltáros, Magyar Nemzeti Levéltár BVL): Egy baranyai arisztokrata hölgy, gr. Majláth Györgyné közéleti szereplése és tevékenysége

15.30-15.45: **Németh Andrásné Farkas Gabriella** (PhD hallgató, Pécsi Tudományegyetem OTDI): Az iskolai hétköznapiakban megbújó Erzsébet királyné-emlékezet

15.45-16.00: **Cseh Gizella** (PhD hallgató, Pécsi Tudományegyetem ETDI): Hugonnai Vilma életpályája a Semmelweis Egyetem Központi Levéltár dokumentumai tükrében

16.00-16.15: hozzászólások

5. szekció: vezetője – Darvai Tibor PhD (adjunktus, ELTE BGGYK)

Helyszín: Tigyi József Tanácsterem

15.00-15.15: **Hoffer János** (pedagógia BA, Pécsi Tudományegyetem BTK, a Magyar Honvédség Légi Műveleti és Irányítási Központ 12 Radarszázad RHP kezelője): Hazafias-honvédelmi nevelés múltja és jelene

15.15-15.30: **Somodi Imre** PhD (adjunktus, Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola): A pécsi jezsuita Pius Gimnázium az 1920-as években

15.30-15.45: **Bércesi Richárd** PhD (kutató): A pécsi bányavidék 1940-es, és az 1950-es években létrehozott elemi szintű és általános iskolái

15.45-16.00: **Farkas Claudia** habil. PhD (egy. docens, Pécsi Tudományegyetem KPVK): Mozgalmi nevelés és az iskola

16.00-16.15: **Ács Marianna** PhD (adjunktus, Pécsi Tudományegyetem BTK): Tanítási gyakorlatok a középiskolai tanárképzésben 1777-től napjainkig

16.15-16.30: hozzászólások

2025. november 22. (szombat)

Nyitóelőadás:

9:00-9:30: **Bene Krisztián** habil. PhD (egy. docens, Pécsi Tudományegyetem BTK): **A francia Ellenállás soraiban tevékenykedő magyar orvosok a második világháborúban**

1. szekció: vezetője – Molnár-Kovács Zsófia habil. PhD (egy. docens, PTE BTK)

9.30-9.45: **Tóth Szilárd** PhD (egy. docens, Babeş-Bolyai Tudományegyetem): Méhes Gyula, az 1944-ben Németországba deportált Egyetemi Tanzászlóalj gyógyszerészhallgatóinak az „örangyala”

9.45-10.00: **Fehér Andrea** PhD (egy. docens, Babeş-Bolyai Tudományegyetem): Családi emlékezet és tudásátadás. Egy orvosdinasztia levéltárának tanulságai

10.00-10.15: **Köő Artúr** PhD (Magyarságkutató Intézet, tanársegéd NKE NITK): A 20. század eleji erdélyi román nemzetiségi iskolák bezárásainak okairól

10:15-10:25: hozzászólások

10:25-11:00: Kávészünet

2. szekció: vezetője – Mohr Szilárd PhD (kutató)

11.00-11.15: **V. Molnár László** CSc (ny. egy. docens, a történettudomány kandidátusa, Pécsi Tudományegyetem): Gyöngyössi Pál, II. Katalin udvari orvosa. Egy „hungarus” medikus karriertörténete – felolvassa Takács Zsuzsanna Mária

11.15-11.30: **Szalai Ágnes** (doktorjelölt, Eötvös Loránd Tudományegyetem TDI, HUN-REN BTK TTI tudományos segédmunkatárs): „...derék medicinae doctor...”. Köpeczi János, Bornemissza Anna erdélyi fejedelemsasszony orvosa

11.30-11.45: **Zsohárné Stummer Krisztina** PhD (kutató): A nők munkába állásának társadalmi megítélése 19-20. századi sajtóforrások alapján

11.45-12.00: **Halmi Bettina** (Székesfehérvári SZC Bugát Pál Technikum): A középfokú óvónőképzés kezdetei Székesfehérváron

12.00-12.15: hozzászólások

12.15-13.15: Ebéd

3. szekció: vezetője – Lengvári István főlevéltáros (ig. PTE EL)

13.15-13.30: **Halász Imre** prof. emeritus (Budapesti Gazdasági Egyetem): Gyógyszertárak és gyógyszerészek Zala megyében. Egy "láttelel" 1850-ből.

13.30-13.45: **Kutas Jenő** (gyógyszerész, Pécs): Than Károly különleges kénvegyületre lelt a Harkányi Gyógyfürdő vizében

13.45-14.00: **Nechita Alexandra** (PhD hallgató, Babeş-Bolyai Tudományegyetem): Elzárt kapuk, nyitott elmék. Zsidó orvostanhallgatók és az értelmiségi pálya ellehetetlenítése a zsidóellenes rendelkezések tükrében Kolozsváron

14.00-14.15: **Rucska Andrea** PhD (főiskolai tanár, Miskolci Egyetem), **Bodáné Kovács Terézia Ibolya** (diplomás ápoló), **Perge Anna** (tanársegéd, Miskolci Egyetem): Fertőző betegségek és gyermekhalandóság a századfordulón – Társadalmi és közegészségügyi összefüggések a halálteki statisztikák tükrében

14.15-14.30: **Szekér-Mihon Anikó** (PhD hallgató, Pécsi Tudományegyetem ETDI): Az egészségnevelés megvalósulása hazánkban 2000- 2020 között

14.30-14.45: hozzászólások

14.45-15.00: Jenei Lúcia Donatella (Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, MA hallgató) zongora koncertje

15.00: a konferencia zárása

Absztraktok

Forrai Judit

„Nők a boncoló-asztal mellett”

az első női orvosok megküzdési nehézségei Magyarországon

A nők társadalmi elismerésének és integrálódásának kezdete hosszú harcot és időszakot vett igénybe, különösen az egyetemekre való bejutásuk, majd a későbbi elhelyezkedésük szempontjából. Társadalmi elismerésük különösen küzdelmes volt mindez a konzervatív orvosi társadalomban, ahol védték az évezredek során kialakult férfi mentalitású gyógyítási szokást. A 19. század legvégén sikerült – megkerülve a budapesti orvosi kar negatív véleményét és elutasítását – mégis törvénybe iktatni a nők egyetemi felvételi lehetőségét. A legkeményebb, legkitartóbb és legtehetségesebb, legszorgalmasabb nők bebizonyították, hogy ők is kellően rátermettek és ügyesek az orvosi pályához. Az egyenlőségért vívott harc még nem fejeződött be teljesen a mai napig sem, pedig már nagyon nagy lépéseket tett meg a szakma, a nemzetközi és a hazai társadalmi közgondolkodás és a társadalmi ítélet egyaránt. Az itt bemutatott első 50 évet elemezve mutatjuk be az orvosnők küzdési pontjait és stratégiájukat a családjuk, az egyetem, az orvos szakma, majd a társadalomban való elismerésükért. Kiemelve dr. Kunvári Bellát, aki nemcsak mint orvos, de mint műgyűjtő is felvirágoztatta és megalapozta a 330 darabos kortárs gyűjteményével JPM Modern Magyar Képtárat Pécsen.

"Women at the Anatomy Table"

The Struggles of the First Female Doctors in Hungary

The beginnings of social recognition and the integration of women were the result of a long struggle, especially in terms of admission to universities and subsequent employment. Their social recognition was quite a struggle in the conservative male medical community, where the male mentality of healing practices that had developed over thousands of years was defended. At the very end of the 19th century, despite the

negative opinion and rejection of the Budapest medical faculty, the admission of women to the university was finally enshrined in law. The toughest, most persistent, talented, and hard-working women proved that they were often much more capable and skilled than the self-satisfied, often arrogant male doctors. This struggle is still not completely over, even today, although the profession has made great strides and international and domestic public opinion and social attitudes have changed. Analysing the first 50 years presented here, we show the struggles and strategies of female doctors in gaining recognition from their families, universities, the medical profession, and society. We highlight Dr. Bella Kunvári, who, not only as a doctor but also as an art collector, flourished and established the JPM Modern Hungarian Picture Gallery in Pécs with her collection of 330 contemporary works.

Pusztafalvi Henriette

Szexuális nevelés kérdései hazánkban a két világháború közötti időben

Az ember egyik legbonyolultabb életjelensége, megnyilvánulása a szexualitás. Ez az ismert ösztönkésztetés befolyásolja az emberek érzelmeit és gondolatait, ezért életösztönként értelmezhetjük. Alapvetően a faj fenntartását, az utódok nemzését szolgálja, ugyanakkor egészségügyi és erkölcsi kérdéseket is felvet. Az európai kultúra társadalmi kérdésként közelíti a szexualitást mint a kultúra része. A vallás, az erkölcs és a jellem oldaláról nevesíti azt, ami a 18. században teljesebben ki hazánkban.

Vizsgálatunkban egyrészt arra keressük a választ, hogy vajon hogyan gondolkodtak a szakemberek a szexualitásról, továbbá azt elemezzük, hogy az intézményes nevelésben vajon megjelenik-e a szexuális ismeret, és a nevelés része lesz-e. Szeretnénk megismerni, hogy kinek a

feladataként határozzák: meg az iskola vagy épp a szülői ház kötelességeként értékelik. Meg kell jegyeznünk, hogy ebben az időszakban terjedt el S. Freud pszichoszexuális elmélete, de ennek hatását még nem vizsgálták a hazai szakirodalomban. A vizsgált időszakban megjelent könyvek, tudományos cikkek tartalmát vizsgáljuk a fenti szempontok szerint. Ugyanakkor azt is be kívánjuk mutatni, hogy ebben az időszakban milyen egészségügyi problémák, fertőzések aggasztották az egészségügyi szakembereket.

Eredményeinkben azt láthatjuk, hogy a hazai intézményes nevelésben a 19. és 20. század fordulóján nem jelenik az egészségtani ismeretekben a szexualitás, és a SZTB-k, mint jelentős halálozási okok sem kerülnek bemutatásra a tananyagban (Schermann, 1923). Az intézményes nevelésben a helyes, erkölcsös magatartást és a valláserkölcsei ideológiai nézeteket kínálták a preferált nevelési utakként.

Ugyanakkor az 1930-as években az orvosok felől az a szándék erősödött, ami az egészségügyi felvilágosítás és a népművelés szerepét szorgalmazta. Erősödött a propaganda szerepe a felnőttek felvilágosításában. Mindeközben a statisztikákban láthatóvá vált a magyar népesség jelentős fertőzöttsége: a magyar populációban volt a legmagasabb a szifilisz megbetegedések száma és szintén magas volt a csecsemők fertőzöttsége is (KSH, 1930).

A magas fertőzöttségnek köszönhetően jelentek meg a nép számára könnyen érthető és képekkel illusztrált egészségügyi ismereteket nyújtó könyvek, mint például a *Család egészségtana* – részletes egészségüggyel kapcsolatos ismereteket közlő könyv. Vagy az orvosok által írt könyvek, amelyek a szexualitással és felvilágosítással kapcsolatos problémákat tárják fel szakszerű módon a korabeli ismeretekre támaszkodva (Salzer, 1920).

Arra is keressük a választ, hogy ez értelmezhető-e tipikus magyar megközelítésként, vagy illeszkedik-e ez a gondolkodásmód, cselekvés a nemzetközi trendekhez. Ha igen, milyen módon. A magyar nép felvilágosítása központi irányítás mentén folyt a felnőtt lakosság körében, hiszen a Telefonhírmondót felhasználva 20 tematikus előadást

állítottak össze, és ebben szerepelt a szexuális nevelés és felvilágosítás, főként a népbetegségekre koncentrálva. Az iskolai nevelésnek nem volt része a szexuális felvilágosítás, ezt erősíti meg a piarista rend által kiadott könyv, a Dr. Kisparti János által összeállított *A családi nevelés útjairól* (1935) című mű is. Az írás szorgalmazza a szülők felelősségvállalását a gyermekeik felvilágosításában, ugyanakkor hártja annak iskolai feladatként való megjelenését.

Összefoglalva elmondható, hogy az intézményes nevelésben nem jelent meg a szexuális nevelés, a freudi gondolkodásmód. A pszichoszexuális elméletre még utalás sem történt az intézményes kánonban. Az orvosok népnevelő munkája viszont kiemelkedő volt, hiszen egy akkor még halálos, gyógyíthatatlan betegség, a szifilisz ellen küzdöttek, és hittek a felvilágosítás erejében.

The Question of Sex Education in Hungary Between the Two World Wars

One of the most complex phenomena of human life is sexuality. This well-known instinct influences people's emotions and thoughts, and can therefore be interpreted as a life instinct. It essentially serves to preserve the species and produce offspring, but it also raises health and moral issues. European culture approaches sexuality as a social issue, as part of culture. Religion, morality, and character define it, which came to fruition in our country in the 18th century.

In our study, we seek to answer the question of how professionals thought about sexuality, and we analyse whether sexual knowledge appears in institutional education and whether it becomes part of education. We would like to find out whether this is considered to be the responsibility of the school or the parents. It should be noted that S. Freud's psychosexual theory became widespread during this period, but its impact has not yet been examined in Hungarian literature. We examine the content of books and scientific articles published during

the period under review in accordance with the above criteria. At the same time, we also wish to show what health problems and infections were of concern to health professionals during this period.

Our results show that at the turn of the 19th and 20th centuries, sexuality did not appear in health education in Hungarian institutional education, and STDs were not presented in the curriculum as significant causes of death (Schermann, 1923). In institutional education, proper moral behaviour and religious moral ideological views were offered as the preferred educational path.

At the same time, in the 1930s, doctors became increasingly keen to promote health education and public awareness. Propaganda played an increasingly important role in educating adults. Meanwhile, statistics revealed the significant infection rate among the Hungarian population, with the highest number of syphilis cases and a high infection rate among infants (KSH, 1930).

Due to the high infection rate, books providing health information easy for the general public to understand, illustrated with pictures, appeared, such as *Family Health*, which provided detailed information on health issues. Or books written by doctors that explore issues related to sexuality and sex education in a professional manner, based on contemporary knowledge (Salzer, 1920).

We also seek to answer the question of whether this can be interpreted as a typical Hungarian approach, or whether this way of thinking and acting fits in with international trends, and if so, in what way. The education of the Hungarian people was carried out under central control for the adult population, with 20 thematic lectures compiled using the Telephone News Service, including sex education and awareness, focusing mainly on common diseases. Sex education was not part of school education, as confirmed by a book published by the Piarist Order, compiled by Dr. János Kisparti, entitled "*A családi nevelés útjairól*" (*On the Paths of Family Education*, 1935). The book urges parents to take responsibility for educating their children while rejecting the idea that this should be a task for schools.

In summary, it can be said that sex education did not appear in institutional education, and there was not even a reference to Freudian thinking or psychosexual theory in the institutional canon. However, the educational work of doctors was outstanding, as they were fighting against syphilis, a disease that was still fatal and incurable at the time, and believed in the power of enlightenment.

Nóbik Attila

Nemi nevelés a két világháború közötti szegedi egyetemen

A szexuális nevelés történetének kutatása világszerte az érdeklődés homlokterében van (pl. Zimmerman, 2015). A magyarországi történet egyes fejezeteinek feltárására is történt kísérlet (pl. Tigyi, 2011). Ugyanakkor arra, hogy a hazai felsőoktatásban hogyan alakult a nemi nevelés, csak utalások vannak a szakirodalomban.

Előadásomban a két világháború közötti magyar felsőoktatás történetének egy feltáratlan szeletével, a szegedi egyetemen zajló nemi nevelés történetével foglalkozom. A kutatás forrásait egyetemi jegyzőkönyvek, korabeli sajtótudósítások és egyetemi kiadványok jelentették.

Az elérhető információk szerint a nemi neveléssel kapcsolatos kurzusok szervezését 1937 után kezdték meg az egyetemen. A férfi- és a nőhallgatók számára külön szerveztek órákat, amelyeket az orvoskar oktatói tartottak. A kurzusok (Általános tudnivalók a nemi betegségekről és Általános női hygiene, majd a Házasélet hygienéje) látogatását kötelezővé tették a hallgatók számára. A férjhallgatók számára még ismeretterjesztő kiadványt is készítettek.

Sex education at the University of Szeged between the two world wars

Research into the history of sex education is a topic of great interest worldwide (e.g., Zimmerman, 2015). Attempts have also been made to explore certain chapters of this history in Hungary (e.g., Tigyi, 2011). However, there are only references in the literature to the development of sex education in Hungarian higher education.

In my presentation, I will examine an unexplored aspect of Hungarian higher education between the two world wars: the history of sex education at the University of Szeged. The sources for my research were university records, contemporary press reports, and university publications.

According to the available information, courses related to sex education began to be organised at the university after 1937. Separate classes were organised for male and female students, which were taught by faculty members from the medical school. Attendance at the courses (General Information on Sexually Transmitted Diseases and General Female Hygiene, followed by Marital Hygiene) was compulsory for students. An educational publication was even produced for male students.

Ozsváth Judit

Dienes Valéria szemléletváltásának hatása a mozdulatművészeti munkásságára

Dienes Valéria a magyar szellemtörténet kimagasló személyisége. A filozófiai-esztétikai doktorátus megszerzése után érdekes irányt vett élete. Előbb egy párizsi ösztöndíjas időszak következett, amely során lehetősége nyílt a zsidó származású Henri Bergson filozófiai előadásainak hallgatására. Különösen az intuícióval kapcsolatos gondolatai voltak nagy hatással rá. Közben megismerkedett a Duncan testvérek görög gimnasztikára épített táncművészetével, ami a saját mozdulatművészeti iskola megteremtése felé

vezette őt. Materialista szemléletét is feladta, s egy misztikus élmény hatására radikálisan visszafordult katolikus vallása felé. Egyre mélyülő spiritualitása orkesztikai munkásságában is tetten érhető. A lelki életben való haladása egyre inkább a vallásos témák feldolgozása felé vezette őt.

Az előadás a Dienes Valéria által írt és koreografált, mozgásos elemekre épített darabokat veszi górcső alá, azok mondanivalóját vizsgálja, különös tekintettel a világnézetváltás által előidézett változásokra.

The impact of Valéria Dienes' change of perspective on her work in movement art

Valéria Dienes is a prominent figure in Hungarian intellectual history. After obtaining her doctorate in philosophy and aesthetics, her life took an interesting turn. First came a period as a scholarship student in Paris, during which she had the opportunity to attend the philosophical lectures of Henri Bergson, who was of Jewish descent. She was particularly influenced by his ideas on intuition. At the same time, she became acquainted with the Duncan siblings' dance art based on Greek gymnastics, which led her to create her own school of movement art. She also abandoned her materialistic outlook and, influenced by a mystical experience, made a radical return to her Catholic faith. His deepening spirituality is also evident in his orchestral work. His progress in spiritual life led him increasingly towards the exploration of religious themes.

The lecture examines pieces written and choreographed by Valéria Dienes that are based on movement elements and explores their message, with a particular focus on the changes brought about by her shift in worldview.

Frank Tamás

Egy szociáldemokrata ellenzéki a Nemzetgyűlésben: Kéthly Anna sajtórepresentációja az oktatáspolitikai diskurzus keretében

Az 1921 decemberében elfogadott Bethlen–Peyer-paktum révén a Magyarországi Szociáldemokrata Párt ismét a politikai közélet részévé vált, politikai tényezőnek számíthatott, bár szerepe marginalizálódott. A paktum révén jelöltjeik 1922-től a nemzetgyűlési választásokon elindulhattak. Ezen a választáson egyedüli nőként mandátumhoz jutott Kéthly Anna, aki sokgyermekes munkáscsalád tagjaként korán megtapasztalta a munka világát: volt gyári munkás, könyvelő, majd újságíró és lapszerkesztő. Egyedüli nőként egy ellenzéki párt képviselőjeként szinte állandóan a kurzussal szemben politizálva képviselte pártja ideológiáját, saját nézőpontját és a nőtársadalmat. A Horthy-korszakon belül a hosszúra nyúlt képviselői időszaka alatt két nagy formátumú vallás- és közoktatásügyi miniszter regnált: Klebelsberg Kuno és Hóman Bálint. Kutatásom során arra kerestem a választ, hogy Kéthly Anna hogyan viszonyult a két markáns oktatáspolitikus által képviselt szemlélethez, milyen oktatáspolitikai témájú megnyilatkozásai voltak, és azok a politikai sajtóban hogyan jelentek meg, milyen kontextusban publikálták a deklaráltan ellenzéki Kéthly oktatáspolitikai ars poeticáját a politikailag kötött szerkesztőségek. Éppen ezen politikai kötöttség okán a korpusz meghatározásakor a politikai napilapok sokszínűségére törekedtem. A kiválasztott lapok: Népszava, Az Est, Magyarság, Barázda, 8 Órai Újság, Kurír.

A social democratic opposition member in the National Assembly: Anna Kéthly's press representation in the context of the education policy discourse

With the Bethlen–Peyer Pact adopted in December 1921, the Hungarian Social Democratic Party once again became part of political life and could be considered a political factor, although its role was marginalised. Under the pact, their candidates were allowed to run in the 1922 parliamentary

elections. The only woman to win a seat in these elections was Anna Kéthly, who, as a member of a large working-class family, had gained early experience of the world of work: she had been a factory worker, an accountant, and then a journalist and newspaper editor. As the only woman representing an opposition party, she consistently opposed the regime, advancing her party's ideology, her own point of view, and women's interests. During the Horthy era, two prominent ministers of religion and public education reigned during her long term as a representative: Kuno Klebelsberg and Bálint Hóman. In my research, I sought to find out how Anna Kéthly related to the views represented by these two prominent education politicians, what her statements on education policy were and how they appeared in the political press, and in what context the declaredly opposition Kéthly's education policy ars poetica was published by politically bound editorial offices. Precisely because of this political bias, I sought to ensure diversity in the political daily newspapers when defining the corpus. The selected newspapers were: Népszava, Az Est, Magyarország, Barázda, 8 Órai Újság, and Kurír.

Rácz Márk

Szemelvények a Debreceni Orvostudományi Egyetem Marxizmus-Leninizmus Intézetének 1959–1989 közötti történeteiből

Közismert, hogy 1950–1989 között valamennyi hazai felsőoktatási intézményben, így a Debreceni Orvostudományi Egyetemen (DOTE) is kötelező volt oktatni marxista filozófiát (dialektus materializmust és történelmi materializmust), politikai gazdaságtant és tudományos szocializmust. Az ideológiai oktatási egységekben kizárólag olyan oktatók kaphattak szerepet, akik bizonyítottan a rendszer hűséges, illetve politikailag megbízható tagjai voltak. Előadásomban bemutatom az oktatók kutatási területeit, illetve azt, hogy milyen témában publikáltak. Izgalmas lehet hallani a mai kor emberének, hogy 1989 előtt milyen módon és milyen

eszközökkel törekedett befolyásolni az akkori államhatalom a fiatalság politikai eszmélését. Az ideológiai harc nem lanyhult az államszocializmus ideje alatt, melynek következtében a marxizmus-leninizmus oktatók a legutolsó pillanatban is próbálták kifejteni hatásukat. Az előadásban kitérek az oktatók társadalmi származására, illetve az oktatási egység egyetemi hierarchiában elfoglalt helyére is. Az orvostudomány és a társadalomtudományok kapcsolatáról is szót ejtek. Hipotézisem szerint az állandó reformokkal terhelt felsőoktatási egység, melyet a rendszerváltozás elsodort, végül nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Kutatásaim során egyetemi levéltári forrásokkal dolgozom, valamint az oral history-t is igénybe veszem. Kutatási kérdésem: hogy működött az Intézet?

Excerpts from the history of the Institute of Marxism-Leninism at the University of Debrecen Medical School between 1959 and 1989

It is well known that between 1950 and 1989, all Hungarian higher education institutions, including DOTE, were required to teach Marxist philosophy (dialectical materialism and historical materialism), political economy, and scientific socialism. Only lecturers who had been proven loyal to the system and politically reliable were allowed to teach these ideological courses. In my presentation, I will outline the research areas of the lecturers and the topics on which they published. It may be interesting for people today to hear how, before 1989, state authorities sought to influence young people's political awareness and the means they used to do so. The ideological struggle did not subside during the period of state socialism, and as a result, Marxist-Leninist teachers tried to exert their influence until the very last moment. In my presentation, I will also discuss the teachers' social backgrounds and the educational unit's place in the university hierarchy. I will also touch on the relationship between medicine and the social sciences. My hypothesis is that the higher education unit, burdened by constant reforms and swept away by the change of regime, ultimately failed to live up to the hopes attached to it. In my research, I work with university archival sources

and also use oral history tools. My research question is: how did these institutions function?

Farkas Zsuzsanna

Lánycserkészlet Bácskában 1921 és 1944 között

Az előadás célja a bácskai lánycserkészlet történetének bemutatása az 1921 és 1944 közötti időszakban. Az előadásban részletesen ismertetésre kerül a lánycserkészlet működése, tevékenysége a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban működő Savez Izvidnika i Planinki (Cserkészek és Hegymászok Szövetsége) szervezetben, illetve 1929-től a Jugoszláv Királyságban működő Savez Skauta Kraljevina Jugoslavija (Jugoszláv Királyság Cserkészsövetsége) cserkészszerzetben. Az előadás kitér a Magyar Cserkészleány Szövetség megalakulásának körülményeire, szervezeti felépítésére, szerepére és kihívásaira is. A kutatás alapját magyar és szerb nyelvű, korabeli sajtóforrások, iskolai értesítők, valamint levéltári dokumentumok képezik.

Girl Scouts in Bácska between 1921 and 1944

The aim of the presentation is to present the history of girl scouting in Bácska between 1921 and 1944. The presentation provides a detailed description of the functioning and activities of girl scouting in the Savez Izvidnika i Planinki (Association of Scouts and Mountaineers) in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes and, from 1929, in the Savez Skauta Kraljevina Jugoslavija (Scout Association of the Kingdom of Yugoslavia) in the Kingdom of Yugoslavia. The presentation also covers the circumstances surrounding the establishment of the Hungarian Girl Scouts Association, its organisational structure, role, and challenges during that period. The research is based on contemporary press

sources in Hungarian and Serbian, school newsletters, and archival documents.

Maisch Patrícia

Az emlékkönyvek forrástani besorolása és neveléstörténeti kutathatósága

A kutatás témafelvetése a (nő)neveléstörténeti és mikrotörténeti kutatások jelentős forrásbázisának, az egodokumentumok típusainak kérdéseire fókuszál. A magándokumentumok közé a naplót, levelezéseket és memoárokat szokás sorolni, mely kútfők vizsgálata lehetővé teszi, hogy egy adott korszak mentalitásáról, neveléséről, kapcsolati hálójáról olyan adalékok, ismeretek táruljanak fel, melyeket egyéb források nem tesznek lehetővé.

Saját kutatásaim során ezeknek a forrásoknak a segítségével sikerült megkezdeni egy reformkori lánynevelde működésének rekonstruálását. Tänzer Lilla intézetének nevelési-pedagógiai programjának vizsgálatában többek között Kölcsey Antónia és Szendrey Júlia naplója, Csapó Mária emlékiratai, Tänzer Lilla, Wesselényi Miklós és Fáy András levelei voltak segítségemre. Kutatásaim közben felvetődött, hogy a növendékek által vezetett emlékkönyvek forrástani szempontból hova sorolandók, s milyen információk nyerhetők ki belőlük. Előadásom ebből kiindulva teszi fel a kérdést, hogy a hagyományos értelemben vett emlékkönyv mennyiben illeszkedik/illeszkedhet a magánszféra műfajai közé, és milyen vizsgálatai lehetőségeket, új ismereteket, adalékokat nyújthat ez a nőneveléstörténeti, nőtörténeti kutatásoknak. Mindenekelőtt szükséges elkülöníteni a (napi) használatban lévő csatos füzeteket az évkönyvszerű, jubileumi – tehát alapvetően a nyilvánosságnak, a köz tájékoztatására megjelentetett – kiadványoktól. A kutatás az előbbire fókuszál, kiemelve ezek fellelhetőségének és kutathatóságának lehetőségeit és problémáit.

The classification of memorial books as sources and their research value in the history of education

The research topic focuses on questions concerning the types of ego documents, which are a significant source base for research in the history of (women's) education and microhistory. Private documents usually include diaries, correspondence, and memoirs, the examination of which allows us to uncover details and knowledge about the mentality, education, and social networks of a given era that other sources do not provide.

With the help of these sources, my own research has enabled me to begin reconstructing the workings of a girls' school during the Reform Era. In examining the educational program of Lilla Tánzer's institute, I drew on the diaries of Antónia Kölcsey and Júlia Szendrey, the memoirs of Mária Csapó, Lilla Tánzer, Miklós Wesselényi, and András Fáy were particularly helpful. During my research, I wondered where the students' memory books should be classified as sources and what information could be gleaned from them. Based on this, my presentation raises the question of how well the traditional scrapbook fits into the genres of the private sphere, and what possibilities for research, new knowledge, and additions it can offer to research on the history of women's education and women's history. First of all, it is necessary to distinguish between notebooks with clasps in (daily) use and yearbook-like, anniversary publications, which are essentially published for the public and for public information. The research focuses on the former, highlighting the possibilities and problems of their availability and researchability.

Bogdán Melinda

Folklorizálódás a tudománytörténetben. Fikciók és tények Gruby

Dávidról

Gruby Dávid orvos tevékenységével először a tudományos fényképezés korai korszakának kutatása közben találok. A róla szó, szerteágazó szakirodalomból azonban egyre több bizonytalanság tűnt elő. A cikkek sokszor egymást ismételték, másszor ellentmondásba kerültek – nemcsak egymással, hanem még önmagukkal is. A legtöbb tanulmány azt szuggerálta, hogy Gruby hagyatékában több ezer (hol két-, hol háromezer darab, sőt akár még ennél is több) mikroszkopikus fotográfia található. A legizgalmasabb kérdés az volt, mi deríthető ki Gruby kapcsolatáról a mikroszkóppal és a fotográfiával, illetve hol vannak a fényképek. Hová tűnt a „gyógyító dervis” sokezer felvétele, és milyen fikciók alakultak ki személyéről? Működésének színterén, Párizsban hosszabb kutatás során sem leltem nyomát ennek a nem mindennapi gyűjteménynek. Ugyanakkor a Gruby alakja körül kirajzolódott legendák érdekes tudománytörténeti „folklorizálódás” elemeire és folyamatára hívták fel a figyelmet.

Folklorization in the history of science. Fictions and facts about Dávid Gruby

I first encountered Dávid Gruby's medical work while researching the early days of scientific photography. However, the diverse literature on the subject revealed increasing uncertainty. Articles about him often repeated each other, while at other times they contradicted not only each other but also themselves. Most studies suggested that Gruby's estate contained several thousand (sometimes two or three thousand, or even more) microscopic photographs. The most exciting question was what could be learned about Gruby's relationship with the microscope and photography, and where the photographs were. Where did the thousands of photographs taken by the "healing dervish" disappear to, and what fictions had developed about him? Even after extensive research in Paris, the scene of his work, I found no trace

of this unusual collection. At the same time, the legends surrounding Gruby drew attention to the elements and processes of an intriguing “folklorization” of the history of science.

Molnár-Kovács Zsófia

A hazai tankönyvi illusztrációkutatások történeti íve és eredményei

Az előadás a magyar nyelvű tankönyvi illusztrációkutatások fejlődéstörténeti ívét és főbb szakirodalmi tendenciáit tekinti át az 1960-as évektől napjainkig. A szakirodalom időrendi áttekintése és elemzése elsősorban a képeket és képi forrásokat vizsgáló releváns írásokra összpontosít, és a bölcsészettudományok területére korlátozódik. A korai munkák közé sorolhatók Farkas György (1965) és Juhász Antal (1969) írásai, míg a legújabb irányokat Vajda Barnabás tanulmányai (Engel – Vajda, 2021; Vajda, 2025) képviselik. Az elmúlt hat évtized körvonalazódó eredményei jól érzékeltetik a szemléletváltást: az esztétikai megközelítést a képi források didaktikai és módszertani értelmezése váltja fel. A jövőbeli kutatások szempontjából kiemelt fontosságú lehet annak vizsgálata, miként integrálhatók hatékonyabban a (tankönyvi) képi források az oktatásba, hogy elősegítsék a kritikai gondolkodás, a forráselemző képesség és a multiperspektivikus történelemszemlélet fejlődését.

History and results of research into textbook illustrations in Hungary

The presentation reviews the historical development and main trends in Hungarian-language research on textbook illustration from the 1960s to the present day. The chronological overview and analysis of the literature focuses primarily on relevant writings examining images and

visual sources, and is limited to the field of humanities. Early works include writings by György Farkas (1965) and Antal Juhász (1969), while the latest trends are represented by the studies of Barnabás Vajda (Engel – Vajda, 2021; Vajda, 2025). The results that have emerged over the past six decades clearly reflect a shift in approach: the aesthetic approach has been replaced by a didactic and methodological interpretation of visual sources. From the perspective of future research, it may be particularly important to examine how (textbook) visual sources can be more effectively integrated into education to promote the development of critical thinking, source analysis skills, and a multi-perspective approach to history.

Ottrok Evelin

A népmesék pedagógiai célú alkalmazása, az 1928 és 2025 között keletkezett kisdedóvó- és óvodai nevelést szabályozó dokumentumokban, módszertani segédanyagokban és szöveggyűjteményekben

Kutatásomban, az 1891. évi XV. törvénycikk megjelenése óta született, kisdedóvást- és óvodai nevelést szabályozó dokumentumokat, az azokat kiegészítő módszertani segédanyagokat és szöveggyűjteményeket elemzem a népmesék pedagógiai célú alkalmazására fókuszálva. A kiadványok vizsgálatát a Kántor Gyöngyi által felállított tankönyvelemzés lehetséges szempontrendszerének segítségével valósítom meg. Munkámban a dokumentumokkal kapcsolatos tágabb- és szűkebb háttér-információkat tekintem át. A különböző kiadványok arculati elemeit, fizikai tulajdonságait, mediális jellemzőit és szerkezetét vetem össze. A kijelölt időintervallum öt periódusra tagolható, ebből fakadóan az elemzett dokumentumok tartalmában tükröződnek az adott korszakokra jellemző oktatáspolitikai irányelvek, s a változó korok különböző hangsúllyal kezelik a nemzeti értékek, nemzetiség tudat megjelenésének jelentőségét a pedagógiai munkában. A kiadványok

tartalmának elemzése rávilágít arra, hogy a népmesék pedagógiai célú alkalmazása során, a bölcsészettudományon belül érintett tudományágak változó intenzitással jelennek meg. A kutatás célja, a dokumentumok pedagógiai munka során megvalósuló használhatóságának és szociokulturális szerepének meghatározása.

The pedagogical use of folk tales in documents regulating nursery and kindergarten education, methodological aids, and text collections published between 1928 and 2025

In my research, I analyse documents regulating nursery and kindergarten education that have been published since the enactment of Act XV of 1891, as well as supplementary methodological aids and collections of texts, focusing on the pedagogical use of folk tales. I analyse the publications using the possible criteria established by Gyöngyi Kántor for textbook analysis. In my work, I review broader and narrower background information related to the documents. I compare the visual elements, physical properties, media characteristics, and structure of the various publications. The designated time interval can be divided into five periods, and as a result, the content of the analysed documents reflects the educational policy guidelines characteristic of the given era, and the changing times place different emphases on the importance of national values and national consciousness in pedagogical work. An analysis of the publications' content reveals that the humanities disciplines appear with varying intensity in the pedagogical use of folk tales. The aim of the research is to determine the usability and sociocultural role of the documents in pedagogical work.

Demeter Gáborné

A fonomimikai jelrendszer alkalmazása – Tomcsányiné Czukrász

Róza hagyatéka a mai olvasástanításban

A téma a 18-20. századi magyar nevelés- és művelődéstörténethez kapcsolódó, ezen belül a primer forrásokon alapuló kutatások körébe tartozik. Előadásomban a magyar népiskolákban a XX. század elejétől bevezetett fonomimikai jelrendszert (Tomcsányiné, 1899) és a kapcsolódó tankönyvek elemzését mutatom be a mai anyanyelvi fejlesztés módszertani vonatkozásainak tükrében.

Tomcsányiné Czukrász Róza tanítónő olvasókönyve és módszertani kézikönyve – a szavak kézjelekkel kísért olvasásával – előfutára volt a XX. század későbbi olvasáskutatási eredményeinek a hangdifferenciálás, a fonológiai tudatosság és az intermodális integráció megerősítésével. Eredményei az írott nyelv elsajátításának komplex kompetenciájában mutatkoznak meg, mely megalapozza az olvasási fluencia szövegértésben kamatozó szerepét.

A fonomimikai kézjelek következetes alkalmazása a hang-betű integrációjának folyamatába a dyslexia-prevenációs módszerben rejlő hármas (vizuális-auditív-verbális) asszociációhoz egy negyedik (motoros) csatornát is bekapcsol, mely jelentős mértékben megkönnyíti a betű elsajátítását, rögzülését és előhívását az emléknyom stabilizálódásának segítségével. A fonomimikai jelek szeriális sora – motoros és vizuális úton stabilizálva az auditív differenciálás folyamatát – a nyelvtani feladatok során is támaszt nyújt a kisiskolásoknak, csökkentve a helyesírási hibákat.

Az eredeti kézjeleket a pedagógiai gyakorlatban kezdetben a gyógypedagógiai módszertanban alkalmazták, majd a XXI. század elejétől a tanítók körében, illetve a logopédiai terápiák részeként, a beszédindítás, az artikulációs és auditív fejlesztés területén is elterjedtek. Napjainkban a módszer tudatos alkalmazása és a pedagógusképzésbe történő beépítése elősegítheti a tanulói olvasási kudarcok megelőzését. A különböző modalitások összekapcsolásával az

olvasástechnikai alapozás megerősíti az olvasási fluencia kialakulását, ennek eredményeként pedig a mentális nyelvi képzetek és a szövegértés rendszerszintű fejlesztését.

The use of the phonemic sign system – The legacy of Róza Czukrász in modern reading instruction

The topic relates to the history of Hungarian education and culture in the 18th-20th centuries, specifically research based on primary sources. In my presentation, I will discuss the phonemic sign system introduced in Hungarian elementary schools at the beginning of the 20th century (Tomcsányiné, 1899) and analyse related textbooks in light of current methodological approaches to native language development.

Teacher Róza Tomcsányiné Czukrász's reader and methodological handbook—with words accompanied by hand signs—was a precursor to later 20th-century reading research findings by reinforcing sound differentiation, phonological awareness, and intermodal integration. Its results are evident in the complex competence of written language acquisition, which lays the foundation for the role of reading fluency in text comprehension.

The consistent use of phonemic hand signals during sound-letter integration adds a fourth (motor) channel to the triple (visual-auditory-verbal) association inherent in the dyslexia prevention method, greatly facilitating letter acquisition and recall through memory stabilisation. The serial sequence of phonomimic signs—stabilising the process of auditory differentiation through motor and visual channels—also supports elementary school students in their grammar tasks, reducing spelling errors.

The original hand signs were initially used in special education methodology in pedagogical practice and, from the beginning of the 21st century, became widespread among teachers and in speech therapy for

speech initiation, articulation, and auditory development. Today, the conscious application of this method, along with its integration into teacher training, can help prevent reading difficulties in students. By combining different modalities, the foundation of reading skills reinforces the development of reading fluency, resulting in the systematic development of mental language concepts and text comprehension.

Varga Evelin

Kanizsai Dezső és a ritmus szerepe a logopédiában

Előadásomban a 19. század végi magyar gyógypedagógia egyik központi alakjának, Kanizsai Dezső életpályája áll, aki a siketnéma populációt felkarolva kutatta fejlesztésük lehetőségeit, illetve akinek munkássága meghatározó jelentőségű a beszédzavarok terápiás megközelítésében. Kutatásomban kiemelem didaktikus módszerét, mely a ritmus, a zene és a mozgás integrált alkalmazására épült, elsőként felismerve, hogy a dadogás kezelésében a prozódiai elemek (hangmagasság, hanglejtés, tempó, hangsúly) fejlesztése illetve a lazító légző, fúvó és zümmögő gyakorlatok kulcsszerepet játszanak. Kutatásomban arra a kérdésre keresem a választ, hogyan és miként segítette Kanizsai a zenei neveléssel a beszédhibás embereket? Milyen hatással volt a mai modernkori logopédiai társadalomra?

Kanizsai Dezső felismerte, hogy a beszédhibák kezelésében a ritmus nem csupán kiegészítő elem, hanem alapvető terápiás eszköz. A 19. század végi európai logopédiai törekvésekben – különösen a dadogás és a hadarás terápiájában – egyre nagyobb hangsúlyt kapott a ritmus és ének alkalmazása. Kanizsai a magyar szakmai diskurzusba elsőként építette be ezt a szemléletet. Terápiás elveit a hangszeren való játék artikulációs fejlesztő hatásával kapcsolom össze.

A zeneterápiás szemlélet, amelyet később Mérei Vera, Vinczéné Bíró Etelka és más magyar logopédusok továbbfejlesztettek, a logopédiai ritmika nemzetközi koncepciójához (Grinyer és Lurija) is kapcsolódnak. A zene mint komplex fejlesztő eszköz nemcsak a beszédfolyamatosságot, hanem a teljes személyiség fejlődését is támogatja.

Ez az üzenet ma is érvényes: a logopédia nem kizárólag technikai korrekció, hanem komplex fejlesztés, amely a teljes személyiséget érinti. Összegzésképpen elmondható, hogy Kanizsai Dezső úttörő munkássága nélkül a magyar logopédia nem érthette volna el jelenlegi színvonalát. Az általa kidolgozott módszertani alapok ma is élnek a modern terápiás gyakorlatban, és tovább inspirálják a ritmus, a muzikalitás és a beszédfejlesztés kapcsolatát vizsgáló kutatásokat.

Dezső Kanizsai and the role of rhythm in speech therapy

My presentation focuses on the career of Dezső Kanizsai, a central figure in Hungarian special education at the end of the 19th century, who researched the development possibilities of the deaf-mute population and whose work was of decisive importance in the therapeutic approach to speech disorders. In my research, I highlight his didactic method, which was based on the integrated use of rhythm, music, and movement. He was the first to recognise that the development of prosodic elements (pitch, intonation, tempo, stress) and relaxing breathing, blowing, and humming exercises play a key role in the treatment of stuttering. In my research, I seek to answer the question of how and in what ways he helped people with speech impediments through music education. What impact did he have on today's modern speech therapy community?

Dezső Kanizsai recognised that rhythm is not merely a supplementary element in the treatment of speech disorders, but a fundamental therapeutic tool. At the end of the 19th century, European speech therapy efforts—especially in the treatment of stuttering and cluttering—placed increasing emphasis on the use of rhythm and singing, and

Kanizsai was the first to incorporate this approach into Hungarian professional discourse. I link Kanizsai's therapeutic principles to the articulation-developing effect of playing a musical instrument.

The music therapy approach, which was later further developed by Vera Mérei, Etelka Vinczéné Bíró, and other Hungarian speech therapists, is also linked to the international concept of speech therapy rhythemics (Grinyer and Lurija). Music, as a complex developmental tool, supports not only speech fluency but also the development of the whole personality.

His message is still valid today: speech therapy is not just technical correction, but a complex development that affects the whole personality. In summary, it can be said that without Dezső Kanizsai's pioneering work, Hungarian speech therapy would not have reached its current level. The methodological foundations he developed remain central to modern therapeutic practice and continue to inspire research into the relationship between rhythm, musicality, and speech development.

Németh Dóra Katalin – Faragó Beatrix

„Az egészség pedagógiája”: Testnevelés, higiénia és egészségnevelés szerepe a hatvanas évek óvónőképzésében

A szocializmusban a pedagógusképzés nem csupán szakmai, hanem morális és testi normák közvetítésének is elsődleges terepévé vált. Előadásunkban a Soproni (Felsőfokú) Óvónőképző Intézet 1960-as évekbeli képzési gyakorlatán keresztül azt vizsgáljuk, hogyan jelent meg az egészség, a testkultúra és a higiénia a hallgatók mindennapjaiban, és milyen módon vált a testi nevelés a női pedagógusidentitás részévé. A kutatás alapját az intézmény fennmaradt dokumentumai (tanmenetek, tantárgyi leírások, tanári jegyzőkönyvek) képezik, amelyek rávilágítanak

az egészséges test és az ideális óvónő alakja közti szoros összefüggésekre.

A tananyagban és a gyakorlatban hangsúlyosan megjelentek az egészségre és testápolásra vonatkozó ismeretek: a gyermek higiénés nevelésétől a női test fegyelmezésén és mozgáskultúráján át a testnevelés órákig. A test nemcsak az egészség hordozójaként, hanem a fegyelmezett és elhivatott nevelőnő szimbólumaként is szerepet kapott, akitől elvárták a jó megjelenést, a testi rátermettséget és a normakövetést.

Az előadás célja annak bemutatása, hogy az egészségpedagógia nemcsak a gyermeki fejlődés elősegítésének eszköze volt, hanem az óvónőképzés strukturált és ideológiailag is meghatározott részévé vált. Mindez szervesen illeszkedett a korszak női szerepfelfogásába, és hozzájárult egy sajátos – egyszerre gondoskodó, fegyelmezett és önmagára is figyelő – pedagógusideál közvetítéséhez.

"The pedagogy of health": The role of physical education, hygiene, and health education in kindergarten teacher training in the 1960s

During the socialist era, teacher training became a primary arena for imparting not only professional knowledge, but also moral and physical norms. In our presentation, we examine how health, physical culture, and hygiene were incorporated into students' everyday lives through the training practices of the Sopron (Higher) Kindergarten Teacher Training Institute in the 1960s, and how physical education became part of female teacher identity. The research is based on the institution's surviving documents—lesson plans, subject descriptions, and teachers' notes—which highlight the close connections between a healthy body and the ideal image of a kindergarten teacher.

Knowledge about health and body care featured prominently in the curriculum and in practice: from teaching children about hygiene to disciplining the female body and physical culture to physical education classes. The body was seen not only as the bearer of health, but also as

a symbol of the disciplined and dedicated teacher, who was expected to look good, be physically fit, and follow the rules.

The aim of the presentation is to show that health education was not only a means of promoting child development but also became a structured, ideologically defined part of kindergarten teacher training. All this fitted in well with the perception of women's roles at the time and contributed to the promotion of a specific ideal of the teacher as caring, disciplined, and self-aware.

Nemes-Wéber Zsófia

Óvodaegészségtan és lélektan szerepe a magyar óvónőképzésben az 1950-es 1960-as években

Az 1950-es és 1960-as évek az óvodapedagógus-képzés jelentős átalakulásának időszaka volt Magyarországon. A kutatás célja annak feltárása, hogyan épült be az egészségtan és a pszichológia a korabeli óvónőképzés tantervébe, és ezek milyen ideológiai, szakmai célokat szolgáltak. A vizsgálat a korszak óvóképzőinek tanterveire, évkönyveire és nevelési publikációk anyagára épül (Hermann 1962, Hermann 1965, Tóth 1965, Vág 1964) a társadalmi és szakmai kontextust pedig óvóképzéssel foglalkozó neveléstörténeti kutatások eredményei adják (Golyán 2013, Németh 2021). Az 1950-es évek középfokú képzéseiben már megjelentek a gyermekek testi-lelki fejlődését támogató tárgyak, a felsőfokúvá váló képzésben pedig a pszichológia kapott kiemelt szerepet. A marxizmus-leninizmus központi helye, a gyakorlati képzés erősítése és a nevelélméleti tárgyak hangsúlyozása jól tükrözik a szocialista ideológiához való igazodást. A tantervi változásokkal párhuzamosan átalakult az óvónőjelöltektől elvárt kompetenciarendszer is: előtérbe került a világnézeti elkötelezettség, a gyermekközpontúság és a gyakorlati nevelői tudás. A vizsgálat rámutat a képzés megerősödő

pszichológiai alapjaira, miközben a gyakorlati tapasztalatokból kirajzolódnak a korszak oktatási rendszerének korlátai is.

The role of kindergarten health education and psychology in Hungarian kindergarten teacher training in the 1950s and 1960s

The 1950s and 1960s were a period of significant transformation in kindergarten teacher training in Hungary. The aim of this research is to explore how health education and psychology were incorporated into the kindergarten teacher training curriculum of the time and what ideological and professional goals they served. The study is based on the curricula, yearbooks, and educational publications of kindergarten teacher training programs of the period (Hermann 1962, Hermann 1965, Tóth 1965, Vág 1964), while the social and professional context is provided by the results of educational history research on kindergarten teacher training. (Golyán 2013, Németh 2021) Subjects supporting the physical and mental development of children already appeared in secondary education in the 1950s, and psychology played a prominent role in higher education. The central place of Marxism-Leninism, the strengthening of practical training, and the emphasis on educational theory subjects clearly reflect the alignment with socialist ideology. Parallel to the changes in the curriculum, the system of competencies expected of nursery school teacher candidates was also transformed: commitment to a worldview, child-centeredness, and practical educational knowledge came to the fore. The study highlights the strengthening of psychological foundations in training, while practical experience also reveals the limitations of the era's educational system.

Darvai Tibor

A család, a szülő és a nő tematikája a Köznevelés hasábjain 1945 és 1950 között

A második világháborút követően 1948-ban, a fordulat évében, a kommunista párt megszerezte a kizárólagos politikai hatalmat Magyarországon, ahogyan az egész kelet-közép európai régióban. Ezzel Magyarország is egypártrendszerű, szovjet típusú, sztálinista diktatúrává vált. 1948-at követően megkezdődött a rendszerkiépítés, a sztalinizáció időszaka. Mindez kiterjedt az állami és a társadalmi szféra minden részére, így a közoktatás, a pedagógia és a neveléstudomány területére is. Kutatásunkban ebben a politikatörténeti időszakban a családról, a szülőről és a nőről alkotott kép változásának irányát és tartalmát igyekszünk leírni a kor egyik legrelevánsabb pedagógiai folyóiratának, a *Köznevelés*nek a segítségével. Ennek megfelelően a kutatási kérdéseink a következők: Milyen családkép, milyen szülőkép és milyen nőről alkotott kép fedezhető fel a *Köznevelés*ben 1945 és 1950 között? Hogyan jelent meg mindezekben az iskola témája? Hogyan realizálódott e tematikában a szovjet sztálinista minta?

Elemzésünk legfőbb forrásai közé tartozik a szocialista korszak oktatáspolitikai dokumentumait összegyűjtő kötet (Kardos-Kornidesz 1990), valamint a *Köznevelés* folyóirat 1945 és 1950 között megjelent lapszámai.

Kutatásunk értelmezési keretét az oktatástörténetre alkalmazott politikatudományi – röviden politológiai – megközelítés adja (Nagy 1997, Sáska 2018). Hiszen azt elemezzük, hogy a családról, a szülőről és nőről alkotott politikák hogyan jelentek meg az oktatásért felelős minisztérium pedagógiai folyóiratában. Mindezeknek megfelelően a kutatás mintáját a *Köznevelés* folyóirat 1945 és 1950 közötti cikkei adják, amelyek címeiben a család, a szülő, a nő stb. kifejezésekre kerestünk rá és mindezen cikkek tartalmát vizsgáltuk meg.

Kutatásunk eredményei szerint 1945 és 1950 között a *Köznevelés*ben a család, a szülő és a nő tematikája nem tartozott a leggyakoribb témák

közé. Azonban az 1948-as kommunista hatalomátvételt követően megemelkedett az e kérdéskörrel foglalkozó cikkek száma (1946-ban 12 cikk vs. 1950-ben 22 cikk). Ami azt mutatja, hogy a kommunista hatalomátvételt követően a Magyar Dolgozók Pártja számára releváns elemmé vált a család, a szülő és a nőpolitika. Ennek oka abban rejlik, hogy a sztalinizáció folyamata csak akkor válhatott teljessé a közoktatásban, ha mindezen ágenseket irányítja és kontrollálja a párt. E kérdéskörben 1945 és 1950 között a változás iránya egyértelműnek látszik a *Köznevelés* folyóiratban. Míg 1946-ban recenzió jelenhetett meg a szülők keresztényi, evangéliumi neveléséről, addigra az 1948-as kommunista hatalomátvételt követően ez már elképzelhetetlen volt és e problematika tematikai sokszínűsége megszűnt. Ettől kezdve a családnak, a szülőnek és a nőnek alá kellett rendelődnie az állami szocialista ideológiának. E politika elemeként az iskolában a szülőknek küzdeniük kellett a klerikális, az egyházi reakció ellen. E harc egyik eszköze a szülői munkaközösség lett.

The themes of family, parenthood, and women in the journal *Köznevelés* between 1945 and 1950

After the end of World War II, in 1948, the year of change, the Communist Party gained exclusive political power in Hungary, as it did throughout the entire Central and Eastern European region. Hungary thus became a Soviet-style Stalinist dictatorship with a single-party system. After 1948, the period of system building and Stalinization began. This extended to all areas of the state and society, including public education, pedagogy, and educational science. In our research, we aim to describe the direction and content of the changing image of the family, parents, and women during this period of political history, using one of the most relevant pedagogical journals of the time, *Köznevelés* (Public Education). Accordingly, our research questions are as follows: What image of the family, of parents, and of women can be found in *Köznevelés* between 1945 and 1950? How did the topic of

school appear in all of these? How was the Soviet Stalinist model realised in this theme?

The main sources for our analysis include a volume compiling educational policy documents from the socialist era (Kardos-Kornidesz 1990) and issues of the journal *Köznevelés* (Public Education) published between 1945 and 1950.

The interpretative framework for our research is provided by a political science approach to the history of education (Nagy 1997, Sáska 2018). We analyse how policies on the family, parents, and women appeared in the pedagogical journal of the ministry responsible for education. Accordingly, the sample for our research consists of articles published in the journal *Köznevelés* between 1945 and 1950, where we searched for the terms family, parent, woman, etc. in the titles of the articles and examined the content of all these articles.

According to the results of our research, between 1945 and 1950, the themes of family, parents, and women were not among the most frequent topics in the journal *Köznevelés* (Public Education). However, following the communist takeover in 1948, the number of articles dealing with these issues increased (12 articles in 1946 vs. 22 articles in 1950). This indicates that after the takeover, family, parenting, and women's policy became relevant elements for the Hungarian Working People's Party. The reason for this lies in the fact that the process of Stalinization in public education could only be completed if the Party directed and controlled all of these agents. Between 1945 and 1950, the direction of change in this subject area seems clear within the pages of *Köznevelés*. While in 1946, a review could still be published on the Christian, evangelical upbringing provided by parents, this became unthinkable after the 1948 communist takeover, and the thematic diversity of these issues vanished. From that point forward, the family, the parent, and the woman had to be subordinated to the state socialist ideology. As an element of this policy, parents were expected to fight against "clerical and church reaction" within schools. One of the tools

for this struggle became the parent-teacher association (szülői munkaközösség).

Takács Zsuzsanna Mária

Egészségügyi kérdések a pécsi zárdában

Jelen kutatás a Miasszonyunk Női Kanonokrend pécsi iskolakomplexumát állítja fókuszba abból a szempontból, hogy milyen betegségek jelentek meg a kollégium falai között, valamint milyen jellegű orvosi tevékenység és egészséges életmódra való nevelés volt jelen a 20. század első felében.

Pécsen a Miasszonyunk Női Kanonokrend iskolakomplexumának keretein belül alakult ki az a leánynevelő intézményrendszer, amely a 19. század második felében a város egyik legjelentősebb oktatási komplexumaként működött. Ez az intézmény magában foglalt elemi és polgári iskolát, tanítónőképzőt annak gyakorló iskolájával együtt, valamint felsőbb leányiskolát, melyből a 20. század elejére a régió első leánygimnáziuma lett. Egy ekkora intézményrendszer számára nélkülözhetetlen fontosságú volt a bent lakó növendékek orvosi ellátása, betegségeik, a megjelenő járványok kezelése, valamint az ott tanuló növendékek megfelelő tájékoztatása az egészség megőrzése terén, hiszen a diáklétszám a 20. század elején már ezer fő fölött volt minden tanévben.

Kutatásom során az intézet által kiadott iskolai értesítők szolgálnak primer forrásként, melyek rávilágítanak arra, hogy az iskola falain belül hetente volt orvosi vizsgálat minden iskolatípusban, valamint különálló, betegek számára fenntartott rész az internátusban. Az egészséges életmódra nevelés terén több előadást tartottak. Ezen időszakokra tehető a spanyolnátha járvány és a korszakban még nagyobb létszámban fordult elő a tuberkolózis, így az iskola diákjai szinte minden tanévben szembesültek azzal, hogy egyik diáktársuk nem élte túl betegségét, ebből

adódóan az iskolai értesítők lapjain rendszeren jelentek meg az elhunyt diákokról szóló megemlékezések. Mindezek mellett elmondhatjuk, hogy a Miasszonyunk Női Kanonokrend pécsi iskolakomplexumában nagy hangsúlyt fektettek a diákok egészségi állapotára és arra, hogy a lányok, mint leendő családanyák, megfelelő tájékoztatást kapjanak arról, mit tehetnek egészségük megőrzése érdekében. Előadásomban kísérletet teszek arra, hogy felvázoljam egy adott intézményben a betegségek típusait, a korszakban folyó preventív eljárásokat, valamint rávilágítsak az iskolák egészségvédő tevékenységére.

Health issues at the convent in Pécs

This research focuses on the school complex of the Miasszonyunk Női Kanonokrend (Our Lady's Canonical Order) in Pécs from the perspective of what diseases appeared within the walls of the boarding school and what kind of medical activities and healthy lifestyle education were present in the first half of the 20th century.

In Pécs, the system of girls' education institutions developed within the Our Lady's Canonical Order school complex, which functioned as one of the city's most significant educational complexes in the second half of the 19th century. This institution included an elementary and secondary school, a teacher training college with a training school, and a higher girls' school, which became the region's first girls' high school at the beginning of the 20th century. For an institution of this size, it was essential to provide medical care for the boarding students, treat their illnesses and any epidemics that arose, and provide the students with adequate information on health preservation, as the number of students at the beginning of the 20th century was already over a thousand each school year.

My research is based primarily on school reports published by the institute, which reveal that weekly medical examinations were conducted within the school walls across all types of schools, and that a separate section of the boarding school was reserved for sick children.

Several lectures on healthy lifestyles were held. This period saw an epidemic of Spanish flu and an even higher incidence of tuberculosis, so the school's students were confronted with the fact that one of their classmates did not survive their illness almost every school year, and as a result, memorials for deceased students appeared regularly in the school newsletters. In addition to all this, we can say that the Our Lady's Canonical Order school complex in Pécs placed great emphasis on the health of its students and on ensuring that the girls, as future mothers, received adequate information on how to maintain their health. In my presentation, I will attempt to outline the types of diseases in a given institution, the preventive procedures in use at the time, and highlight the health-promoting activities of schools.

Lengvári István

A pécsi Erzsébet Tudományegyetem klinikáinak kiépülése

A pozsonyi majd pécsi Erzsébet Tudományegyetem klinikai központjának kiépülése szorosan összefonódott a magyar felsőoktatás és az orvosképzés fejlődésével.

A Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetemet 1912-ben alapították Pozsonyban, de az első világháborút követően, rövid budapesti tartózkodás után, 1921-ben Pécsre helyezték át. Az oktató és gyógyító munka csak 1923 ősztől tudott megindulni az új helyszínen, mivel nem álltak rendelkezésre megfelelő épületek. Ez a hiány a jelentős kormányzati, egyetemi és városi erőfeszítések ellenére rányomta bélyegét a következő évtizedek infrastrukturális ellátottságára is. A klinikai hálózat kiépítése csak fokozatosan, több évtized alatt ment végbe.

Az előadás – a klinikai épületek és az azokban folyó munka vizuális bemutatása mellett – felvázolja a huszadik század pécsi klinikatörténetének főbb állomásait, eredményeit újonnan feldolgozott levéltári források alapján. Bemutatja a legfontosabb, iskolateremtő

professzorok tevékenységét és a betegellátás színvonalának emelkedését, a klinikákon folyó kutató- és oktatómunkát 1950-ig, amikor az orvosegyetemek leválasztásra kerültek a tudományegyetemekről.

The development of the clinics of Erzsébet University in Pécs

The development of the clinics of the Elizabeth University of Science in Bratislava and then in Pécs was closely linked to the development of Hungarian higher education and medical training. The Hungarian Royal Elizabeth University was founded in Bratislava in 1912, but after World War I, following a period in Budapest, it was relocated to Pécs in 1921. Teaching and medical work could begin at the new location only in the fall of 1923, as no suitable buildings were available. Despite significant efforts by the government, the university, and the city, this shortage left its mark on the infrastructure for the following decades, and the clinical network was gradually built up over several decades.

In addition to a visual presentation of the clinical buildings and the work carried out in them, the lecture outlines the main stages and achievements of the Pécs clinic's history in the 20th century, based on newly processed archival sources. It presents the activities of the most important, pioneering professors, the improvement in the standard of patient care, and the research and teaching work carried out at the clinics until 1950, when medical universities were separated from science universities.

Dezső Krisztina

Reuter Camillo gyűjtemény és kiállítás a Pécsi Tudományegyetem

Reuter Camillo, az Erzsébet Tudományegyetem Ideg- és Elme klinikájának igazgatója volt a pozsonyi időszaktól egészen 1945-ig. 2016-ban az Egyetemi Könyvtár megvásárolta a professzor hagyatékát,

amelyben a könyvgyűjteménye mellett levéltári anyag, fényképek és aprónyomtatványok is voltak. Az anyag már többször szerepelt időszak kiállításokon, illetve 2025-ben Reuter Camillo munkásságáról és életútjáról, az általa létrehozott kifejezéspathológiai gyűjteményről, valamint ex libris kollekciójáról nyílt időszak kiállítás az egyetem történeti múzeumban és a Klimó Könyvtárban. Előadásomban az intézményben őrzött anyag áttekintése mellett a kiállításokat is szeretném bemutatni.

Reuter Camillo collection and exhibition at the University of Pécs

Reuter Camillo was director of the Department of Neurology and Psychiatry at Elizabeth University from his time in Bratislava until 1945. In 2016, the University Library purchased the professor's estate, which included his book collection, archival material, photographs, and small prints. The material has been featured in several temporary exhibitions, and in 2025, a temporary exhibition on Camillo Reuter's work and life, the collection of expressive pathology he created, and his ex libris collection opened at the University History Museum and the Klimó Library. In my presentation, I would like to review the material preserved at the institution and also introduce the exhibitions.

Pálmai Dóra

Reuter Camillo közéleti tevékenységének megjelenése a korabeli sajtóban

A 20. század első felében a nyomtatott sajtó fénykorát élte. A helyi, megyei és országos lapok naponta vagy hetente jelentek meg. Egy-egy hírt pedig nemcsak lokálisan, a helyi lapok hasábjain publikáltak, hanem sokszor az országos lapok is átvették a tudósításokat. Az Erzsébet Tudományegyetem Pécsre helyezése nagy változást

eredményezett Pécs városának és Baranya vármegyének életében is. Az intézmény és az egyetem polgárai, legyenek oktatók, hallgatók vagy a kisegítő személyzet tagjai, a város gazdasági, társadalmi és kulturális életének mozgatórugói lettek, és a sajtó folyamatosan beszámolt a velük kapcsolatos eseményekről.

Reuter Camillo 1923-ban költözött családjával Pécsre az Ideg- és Elmeclinika épületébe, a professzori és klinikaigazgatói tevékenysége mellett pedig több szempontból is a város társadalmi és kulturális életének alakítója, formálója lett. Nemcsak elhivatott szakember volt, hanem elszánt természetbarát, fáradhatatlan természetjáró, rendíthetetlen támogatója a kulturális egyesületeknek és a kulturális élet fejlesztésének, elkötelezett nevelője a közembereknek: egy igazi polihisztor.

Reuter életéről már több írás is megjelent, melyek mélységében elemzik és tárják az olvasó elé a professzor életének egy-egy részét. Az előadásban csupán arra törekedtünk, hogy Reuter Camillo közéleti tevékenységét a különböző sajtótermékekben megjelent írásokon keresztül mutassuk be.

Reuter Camillo's public activities, as reported in the press of the time

The first half of the 20th century was the golden age of print media. Local, county, and national newspapers were published daily or weekly. News items were not only published locally in the columns of local newspapers, but were often reprinted in national newspapers as well. The relocation of Erzsébet University to Pécs brought major changes to the city of Pécs and Baranya County. The institution and the university's citizens, whether teachers, students, or support staff, became the driving force behind the city's economic, social, and cultural life, and the press constantly reported on events related to them.

Reuter Camillo moved with his family to Pécs in 1923, into the building of the Neurological and Mental Clinic, and in addition to his work as a professor and clinic director, he became a shaper and influencer of the

city's social and cultural life in many ways. He was not only a dedicated professional, but also a determined nature lover, a tireless hiker, an unwavering supporter of cultural associations and the development of cultural life, and a committed educator of the common people: a true polymath.

Several articles have been published about Reuter's life, which analyse and reveal to the reader different aspects of the professor's life in depth. In this presentation, we have simply sought to showcase Camillo Reuter's public activities through articles published in various press outlets.

Schwarzwölder Ádám

Csáky Albin bécsi irathagyatékának neveléstörténeti forrásértékéről

Miután a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium iratai az Országos Levéltár 1945. januári égésekor gyakorlatilag teljesen megsemmisültek, a dualizmus kori magyar kormányok oktatás- és kultúrpolitikájának kutatása során egyrészt felértékelődnek a bécsi forrásadottságok, másrészt óhatatlanul is a korszak kultuszminisztereinek egodokumentumaira vetül nagyobb figyelem. Utóbbi megállapítás kapcsán elegendő talán csak Mann Miklós és Felkai József munkásságára utalni, de említésre érdemes az is, hogy jelenleg gőzerővel zajlik Eötvös József levelezésének kiadása, idén jelent meg biográfia Wlassics Gyuláról, illetve Trefort Ágostonról, Apponyi Albertről és Berzeviczy Albertről is rendelkezünk életrajzokkal.

Csáky Albin gróf (1841–1912) személyére a korszak kultuszminiszterei között talán némileg kevesebb figyelem irányult – legalábbis oktatás- és művelődéstörténeti szempontból, ugyanis Csáky 1888–1894 közötti miniszterségét elsősorban az egyházpolitikai reformokkal hozza kapcsolatba a történelmi emlékezet, holott Csáky tárcájának *közoktatási* részét legalább annyira komolyan vette, mint nagy nevű elődei és utódai. Személyének háttérbe szorulását ugyanakkor az a körülmény is

magyarázhatja, hogy személyes irathagyatéka egészen a közelmúltig rejtve maradt a kutatók szemei elől.

Csáky hosszú közéleti pályafutása során (1867–1888 között Szepes vármegye főispánja, 1900–1906 és 1910–1912 között pedig a főrendiház elnöke volt) tudatosan gyűjtötte és rendezte az utókor számára az iratait. A hagyaték a grófi családi levéltár többi részével együtt került Bécsbe a második világháború után. Az osztrák akadémikus történész, Csáky Moritz 1968-ban helyeztette el a Haus-, Hof- und Staatsarchivban. Első magyar kutatóként 2016-ban jelen sorok írója tárta fel a három doboznyi hagyatékot és készített róla darabszintű jegyzéket, az előadás során pedig Csákynek a saját miniszterségének időszakából megőrzött dokumentumait szeretném ismertetni.

The educational value of Albin Csáky's Viennese papers

After the documents of the Ministry of Religion and Public Education were practically completely destroyed in the fire at the National Archives in January 1945, research into the educational and cultural policies of Hungarian governments during the dualist era has led to a greater appreciation of the sources available in Vienna, and inevitably greater attention is being paid to the personal documents of the ministers of culture of the period. In connection with the latter observation, it may suffice to refer to the work of Miklós Mann and József Felkai, but it is also worth mentioning that the publication of József Eötvös's correspondence is currently in full swing, and biographies of Gyula Wlassics, Ágoston Trefort, and we also have biographies of Albert Apponyi and Albert Berzeviczy.

Count Albin Csáky (1841–1912) received somewhat less attention than other ministers of culture of his era, at least from the perspective of educational and cultural history, as Csáky's ministerial tenure between 1888 and 1894 is primarily associated with church policy reforms in historical memory, even though Csáky took the public education part of his portfolio at least as seriously as his famous predecessors and

successors. However, the fact that his personal papers remained hidden from researchers until recently may also explain why he has been overshadowed.

During his long public career (he was chief magistrate of Szepes County from 1867 to 1888 and president of the House of Lords from 1900 to 1906 and 1910 to 1912), Csáky consciously collected and organised his documents for posterity. The estate, along with the rest of the count's family archives, was moved to Vienna after World War II. Austrian academic historian Moritz Csáky placed it in the Haus-, Hof- und Staatsarchiv in 1968. In 2016, the author of this article was the first Hungarian researcher to uncover the three boxes of documents and compile a detailed inventory of them. In this presentation, I would like to discuss the documents preserved from Csáky's time as minister.

Vörös Katalin

„Útmutatás a józan munkásság testi épsége és gyarapodása érdekében”.

Az egészségnevelés szerepe a dualizmus kori iparoktatásban

A modernség ideáját számos módon igyekeztek elérni és szolgálni a 19. században, melynek az oktatási rendszer fejlesztése és az állampolgárok testhasználatának hatékonyabbá tétele, normalizálása egyaránt részét képezte. Az emberi test és psziché feletti megnövekedett társadalmi és hatalmi kontroll az oktatás világában a higiéniai diskurzus beszűrődésével az egészségnevelés megjelenésével is leírható.

Az előadás célja, hogy a higiéniai diskurzus értelmezési keretébe illesztve árnyalja a dualizmus kori iparoktatás narratíváját. Az iskolarendszerű középfokú iparoktatás megteremtése ugyanis egyértelműen a modern Magyarország megteremtését szolgáló törekvések közé sorolható. A felső ipariskolákban és az ipari szakiskolában bevezetett egészségtan szerepét és funkcióját vizsgálva képet kaphatunk az iparosokkal, munkásokkal kapcsolatos társadalmi konstrukciók formáiról. A feltárt levéltári, sajtó

és iskolai források narratív elemzése révén a tanonc, a munkás és az iparos testével és „józan szellemével” kapcsolatos normatizáló hatalomgyakorlási mechanizmusokra is rávilágíthatunk.

"Guidelines for the physical well-being and development of sober workers."

The role of health education in industrial education during the dualist era

In the 19th century, numerous attempts were made to achieve and serve the idea of modernity, which included the development of the education system and the normalisation and more efficient use of citizens' bodies. The increased social and power control over the human body and psyche in the world of education can also be described by the emergence of health education with the infiltration of the hygiene discourse.

The aim of the presentation is to nuance the narrative of industrial education in the dualist era by placing it within the interpretative framework of the hygiene discourse. The establishment of a school-based secondary industrial education system can clearly be counted among the efforts to create modern Hungary. By examining the role and function of health education introduced in higher industrial schools and industrial vocational schools, we can gain insight into the social constructs related to craftsmen and workers. Through a narrative analysis of the archival, press, and school sources uncovered, we can also shed light on the mechanisms of normative power exercised over the bodies and "sober minds" of apprentices, workers, and craftsmen.

Máté-Sneff Marianna

Egy baranyai arisztokrata hölgy, gr. Majláth Györgyné közéleti szereplése és tevékenysége

Előadásom témájának egy, a 19–20. század fordulóján élt baranyai arisztokrata hölgyet, gróf Majláth Györgynét, báró Prandau-Hilleprandt Stefániát (1832-1914) választottam.

A bárónő egy szlavóniai nagybirtokos leányaként született, majd, miután összekötötte életét gr. Majláth György országbíróval, a baranyai társadalmi elit meghatározó tagjává vált. Élete sok mai nő számára is példaértékű.

Kimagasló közéleti szerepet vállalt, Pécs társadalmi életének aktív tagjaként több egyesületnek zászlóanyja volt, tehetős pártfogója a Pécsi Dalárdának. Támogatta és segítette a környéken élő szegény sorsú gyermekeket, adománya révén épült fel Bakócán az óvoda és az iskola. Az 1880-as években a Vöröskereszt pécsi nőegyletét irányította.

Az egyházi intézményeket adományokkal támogatta, templomot (Zavar) és zárdákat (Bakócán, Zavaron és Dolnji-Miholjácon) is alapított.

Közéleti tevékenysége mellett hat gyermek édesanyja és férjének élete végéig hű támogatója volt. Férje halála után egyedül igazgatta a bakócai uradalmat. Utolsó éveit fia, Gusztáv mellett töltötte Gyulaféhváron, ahol segítette őt a szegények és gyermekek körüli teendőiben.

Social activities and public life of Countess Györgyné Majláth, an aristocratic lady from Baranya County

The subject of my presentation is Countess Györgyné Majláth, Baroness Stefánia Prandau-Hilleprandt (1832-1914), an aristocratic lady who lived in Baranya at the turn of the 19th and 20th centuries.

The baroness was born as the daughter of a large landowner in Slavonia, and after marrying Count György Majláth, she became a prominent member of the social elite in Baranya. Her life is exemplary for many women today.

She played a prominent role in public life and, as an active member of Pécs society, was the patroness of several associations and a wealthy supporter of the Pécs Choir. She supported and helped poor children living in the area,

and her donations enabled the construction of a kindergarten and school in Bakóca. In the 1880s, she headed the Red Cross Women's Association in Pécs. She supported church institutions with donations and founded a church (in Zavar) and convents (in Bakóca, Zavar, and Dolnji-Miholjác).

In addition to her public activities, she was the mother of six children and remained a loyal supporter of her husband until his death. After her husband's death, she managed the Bakóca estate on her own. She spent her last years with her son, Gusztáv, in Gyulafehérvár, where she helped him with his work with the poor and children.

Németh Andrásné Farkas Gabriella

Az iskolai hétköznapiokban megbúzó Erzsébet királyné-emlékezet

Ferenc József házastársának, Erzsébetnek (1837-1898) magyarországi kultuszát több szempont mentén vizsgálták már. Kutatásaink arra próbálnak választ keresni, hogy a nevelési, oktatási intézmények milyen szerepben, milyen módon kapcsolódtak a királyné személyéhez, az emlékének megőrzését célzó törekvésekhez a nemzeti emlékezetben. Jelen előadásban bemutatjuk, hogy az ünnepi alkalmak mellett hogyan jelent meg Erzsébet alakja az iskolai hétköznapiokban: a tankönyvek, szemléltető eszközök, taneszközök és tananyagok között. A tanulmány tárgyalja még az iskolaépületek és környezetük a királyné kultuszában emlékezhelyként betöltött szerepét, és kitér az iskolákban működő Erzsébet alapítványok és önképzőkörök működésére is. Külön foglalkozik a királyné nevét viselő intézmények hétköznapi kultuszápolásával. A pedagógiai folyóiratok és iskolai értesítők mellett kultusztörténeti, emlékezetpedagógiai forrásként vizsgálja az ifjúsági- és gyermekkönyveket, folyóiratokat. Kutatásunk a dualizmus idejére, azon belül is a királyné halála utáni két évtizedre fókuszál.

Remembrance of Queen Elizabeth hidden in everyday school life

The cult of Franz Joseph's wife, Elisabeth (1837-1898), in Hungary has been examined from several perspectives. Our research seeks to answer the question of what role educational institutions played in preserving the queen's memory in the national consciousness. In this presentation, we show how, in addition to ceremonial occasions, Elisabeth appeared in everyday school life: in textbooks, visual aids, teaching aids, and teaching materials. The study also discusses the role of school buildings and their surroundings as places of remembrance in the cult of the queen, and touches on the operation of Elisabeth foundations and self-education circles in schools. It deals separately with the everyday cult of institutions bearing the queen's name. In addition to educational journals and school newsletters, it examines children's and youth books and periodicals as sources for cult history and memory pedagogy. Our research focuses on the period of dualism, specifically the two decades following the queen's death.

Cseh Gizella

Hugonnai Vilma életpályája a Semmelweis Egyetem Központi Levélár dokumentumai tükrében

Vannak nők, akiknek az élettörténete első pillantásra filmvászonra kívánczik. Ilyen nő volt Alma Mahler, Greta Garbo, Amrita Sher-Gil, és ilyen a magyar nő-, orvos-, egészség- és tudománytörténet egyik legkiemelkedőbb alakja, Hugonnai Vilma grófnő-doktorasszony „életregénye” is.

Ezen a közös emlékezet-felidézésem megismerkedhetünk az orvosdoktor nyomdokain haladva, az ő nyomait követve nagyvonalakban e kiváló női személyiség élete legfontosabb eseményeivel, helyszíneivel. Ezen túlmenően felidézzük élete és szakmai pályája történéseit és eseményeit

a Semmelweis Egyetem Központi Levéltárában található dokumentumok segítségével, ezek tükrében.

The life of Vilma Hugonnai as reflected in the documents of the Central Archives of Semmelweis University

There are women whose life stories seem tailor-made for the silver screen at first glance. Alma Mahler, Greta Garbo, and Amrita Sher-Gil were such women, as was Countess Vilma Hugonnai, one of the most prominent figures in Hungarian women's medical, health, and scientific history.

In this collective recollection, we can follow in the footsteps of the doctor, tracing the most important events and locations in the life of this outstanding woman. In addition, we recall the events and developments of her life and professional career using documents from the Central Archives of Semmelweis University.

Hoffer János

Hazafias-honvédelmi nevelés múltja és jelene

Előadásomban a hazafias-honvédelmi nevelés történeti gyökereit és röviden a jelenkori megjelenési formáit vizsgálom, különös tekintettel a magyar katonai neveléstörténet 19–20. századi eseményeire, valamint a jelenkori oktatáspolitikai irányelvekre. A történeti részben bemutatom a katonai jellegű nevelés iskolai és iskolán kívüli kereteit, különös figyelmet szentelve a pécsi Magyar Királyi Zrínyi Miklós Honvéd Gyalogsági Hadapródiskola történetére. A jelenkorra vonatkozóan röviden elemzem a 2017-ben indított Honvédelmi nevelési program céljait, eszközeit és fogadtatását, kitérve az iskolai honvédelmi alapismeretek oktatására, valamint a Honvéd Kadét Programra. Előadásom célja, hogy feltárja a hazafias-honvédelmi nevelés történeti

folytonosságait, töréseit és pedagógiai kihívásait, valamint megvilágítsa a múlt és jelen kapcsolatát egy aktuálisan újraértelmezett nevelési terület fényében.

The past and present of patriotic and national military education

In my presentation, I examine the historical roots of patriotic and national military education and briefly discuss its contemporary manifestations, with particular emphasis on events in Hungarian military education in the 19th and 20th centuries, as well as current educational policy guidelines. In the historical section, I present the school and extracurricular frameworks of military-style education, paying particular attention to the history of the Hungarian Royal Miklós Zrínyi Infantry Cadet School in Pécs. With regard to the present, I briefly analyze the goals, tools, and reception of the National Defense Education Program launched in 2017, touching on the teaching of basic national defense knowledge in schools and the Honvéd Cadet Program. The aim of my presentation is to explore the historical continuities, breaks, and pedagogical challenges of patriotic and national defence education, and to shed light on the relationship between the past and the present in the context of a field of education currently undergoing reinterpretation.

Somodi Imre

A pécsi jezsuita Pius Gimnázium az 1920-as években

Az 1910-es évek az alapítás, építkezés, intézményszervezés évtizedét jelentették a pécsi jezsuita Pius Gimnázium történetében. Ennek lezárultát és egy új korszak kezdetét szimbolikusan is jelezte az 1920-ban megtartott első érettségi vizsga. Az új évtized más szempontból is

fontos változásokat hozott az intézmény történetében. 1921-ben Pécs szerb megszállás alól történő felszabadulásával véget ért az az 1914 óta tartó nehéz időszak, amelyet a világháború, a politikai rendszerváltások és a katonai megszállás jellemezett, s amely a gimnázium működését is rendkívül megnehezítette. Ezen kedvező változásoknak köszönhetően az 1920-as évek a fejlődés, gyarapodás időszaka a Pius Gimnázium életében, amely egyebek mellett nagyszabású építkezésekben is megnyilvánult. Előadásomban a gimnázium történetének jelentősebb eseményeit szeretném bemutatni ebből az évtizedből.

The Jesuit Pius Gymnasium in Pécs in the 1920s

The 1910s were a decade of foundation, construction, and institutional organisation in the history of the Jesuit Pius Gymnasium in Pécs. The first high school graduation exam held in 1920 symbolically marked the end of this period and the beginning of a new era. The new decade brought important changes in the institution's history in other respects as well. In 1921, the liberation of Pécs from Serbian occupation ended the difficult period that had lasted since 1914, which was characterized by world war, political regime changes, and military occupation, and which made the operation of the gymnasium extremely difficult. Thanks to these favourable changes, the 1920s were a period of development and growth in the life of Pius High School, which was reflected, among other things, in large-scale construction projects. In my presentation, I would like to highlight the most significant events in the high school's history this decade.

Bércesi Richárd

A pécsi bányavidék 1940-es, és az 1950-es években létrehozott elemi és általános iskolái

A pécsi bányavidék elemi iskolai hálózatát az Első Dunagőzhajózási Társaság (DGT) alakította ki a XIX. század végén. Az intézmények

kezdettől fogva egészen a szovjet Vörös Hadseregnek a második világháború vége felé történő, 1944 novemberi pécsi bevonulásáig a cég fenntartása és irányítása alatt álltak. Az osztrák-magyar vegyestársaság Ausztria 1938-as, a náci Németország általi megszállását követően elvesztette az önállóságát, és teljes mértékben alárendelve működött tovább a nácik nagyvállalatának, a „Reichswerke Hermann Göring AG.”-nek (Hermann Göring Művek) a részeként.

Előadásom fókuszpontjában a DGT utolsó, kevésbé ismert, 1943-ban Pécs-Bányatelepen átadásra került „középső” iskolája, valamint a társaságnak a második világháború utáni kényszerű, 1945 áprilisi magyarországi kiszorulását követően, már az állam által az 1950-es években létrehozott fehérhegyi és meszesi általános iskoláknak a bemutatása áll.

A következő kérdésekre próbálok meg választ adni: Mi volt az oka a harmadik Pécs-bányatelepi iskola létrehozásának? Milyen megoldással biztosította a DGT a kolóniától távolabb élő gyerekek számára az iskolába járást? Az oktatás folyamata, jellege kapcsán az ország többi elemi iskolájához képest voltak különbségek az intézményben? Beleszólt az oktatásszervezésbe a DGT náci „anyavállalata”, a Reichswerke Hermann Göring AG.? Mi lett az iskola sorsa 1944 novembere után? Volt törekvés 1945 előtt egy önálló, elemi iskola létrehozására Meszesen? Hogyan biztosította az állam az oktatást 1945 és 1951 között a területen, valamint az 1950-es évek elején beépülni kezdő Fehérhegyen? Mikor és hogyan jött létre a Fehérhegyi és a Meszesi Iskola? Mi lett a sorsuk az 1989/1990-es rendszerváltás után?

The elementary and primary schools established in the Pécs mining region in the 1940s and 1950s

The network of elementary schools in the mining region of Pécs was established by the First Danube Steamship Company (DGT) at the end of the 19th century. From the beginning until the Soviet Red Army entered Pécs in November 1944, towards the end of World War II, the

institutions were maintained and managed by the company. The Austro-Hungarian joint venture lost its independence following the occupation of Austria by Nazi Germany in 1938 and continued to operate as a wholly owned subsidiary of the Nazi conglomerate Reichswerke Hermann Göring AG (Hermann Göring Works).

My presentation will focus on the last, lesser-known "middle" school, which was handed over in Pécs-Bányatelep in 1943, as well as the company's forced expulsion from Hungary in April 1945 after World War II and the establishment of the Fehérhegy and Meszesi elementary schools by the state in the 1950s.

I will attempt to answer the following questions: What was the reason for establishing the third school in Pécs-Bányatelep? How did the DGT ensure that children living further away from the colony could attend school? Were there any differences in the educational process and nature of the institution compared to other elementary schools in the country? Did the DGT's Nazi "parent company," Reichswerke Hermann Göring AG, have a say in the organisation of education? What happened to the school after November 1944?

Were there any efforts to establish an independent elementary school in Meszes before 1945? How did the state provide education in the area between 1945 and 1951, as well as in Fehérhegy, which began to be built up in the early 1950s? When and how were the Fehérhegy and Meszes schools established? What happened to them after the regime change in 1989/1990?

Kocsisné Farkas Claudia

Mozgalmi nevelés és az iskola

Neveléstörténeti aspektusból szemlélve sokféle gyermekkor létezik, és a diverzitásukban az érintett történeti periódus felnőtt társadalma is tükröződik. Az oktatási-nevelési rendszerek szabályok alá vonják az

emberi élet korai szakaszát. A nevelés céljai történeti ciklusonként újrafogalmazódhatnak, és megjelenhetnek újonnan tematizált területek, akár korszakos jelleggel. Magyarországon a második világháborút követően jelent meg, és a soron következő évtizedekben mind hangsúlyosabbá vált a gyermekek mozgalmi nevelése. Az előadás célja, hogy hozzájáruljon a szocialista nevelés komplexebb értelmezéséhez, és a korszak pedagógiai gyakorlatának jobb megértéséhez. Fókuszát a Magyarországon a Kádár-korszakban, az 1970-es évek első felében az általános iskolai képzés alsó szintjét érintő mozgalmi nevelés problematikája jelenti. Az előadás pedagógiai lapok optikáján keresztül és vizsgálatával arra a kérdésre keres választ, hogy a mozgalmi nevelés milyen kontextusban mutatható ki, mi okból képezte részét az iskolai nevelés világának, és milyen kép ábrázolódik az iskolában megvalósult mozgalmi nevelésről. Az előadás alapját képező kutatás kvalitatív szemléletű, deduktív megközelítésű, a dokumentumelemzés módszerén alapul. Megfogalmazható, hogy a mozgalmi nevelés elsődlegesen a hivatalos ideológiát közvetítette, gyakorlata a pedagógusok bevonásával valósult meg, és a közösségi szocializációban is szerepet játszott.

Movement education and school

From an educational history perspective, there are many different types of childhood, and their diversity reflects the adult society of the historical period in question. Educational systems regulate the early stages of human life. The goals of education can be redefined in each historical cycle, and new thematic areas can emerge, even on an epochal scale. In Hungary, movement-based education for children emerged after World War II and became increasingly prominent in the following decades. The aim of the presentation is to contribute to a more complex understanding of socialist education and a better understanding of the pedagogical practices of the era. It focuses on movement education in primary schools in Hungary during the Kádár era, specifically the first half of the 1970s. Through the lens of pedagogical journals and their analysis, the presentation seeks to answer

questions about the context in which movement education can be observed, the reasons it was part of school education, and the image of movement education as implemented in schools. The research on which the presentation is based is qualitative in nature, using a deductive approach and document analysis. It can be said that movement education primarily conveyed the official ideology, was implemented with the involvement of teachers, and also played a role in community socialisation.

Ács Marianna

Tanítási gyakorlatok a középiskolai tanárképzésben 1777-től napjainkig

Az előadás célja, hogy történeti áttekintést nyújtson a tanítási gyakorlatok középiskolai tanárképzésben betöltött szerepéről 1777-től napjainkig. A téma illeszkedik egy tágabb kutatási kontextusba, melynek célja, hogy feltárja a 2014 és 2025 között, mintegy 1752 fő hallgatói mintán, a közösségi pedagógiai gyakorlat jelentőségét a Pécsi Tudományegyetem osztatlan tanárképzésében. Az előadás tehát e kutatási témának a neveléstörténeti bevezetőjeként értelmezhető.

A középiskolai tanárképzés történeti áttekintése során, a tanítási gyakorlatok főbb jellemzőire vonatkozóan összegezzük a témában született főbb szakirodalmakat (Garai, 2011; 2014; Kelemen, 2002; Keller, 2010; Ladányi, 2008; Mészáros-Németh-Pukánszky, 2003; Németh, 2004; 2005; 2007; 2009; 2012; Ugrai, 2010) és elemezzük az idevonatkozó törvényi szabályozókat (pl. 1883: XXX. törvénycikk. *A középiskolákról és azok tanárainak képzéséről*; 1890: XXX. törvénycikk. *A középiskolákról és azok tanárainak képzéséről szóló 1883:XXX. törvénycikk módosítása tárgyában.*; 1924: XXVII. törvénycikk. *A középiskolai tanárok képzéséről és képzéséről*; 2011: CCIV. törvénycikk. *A nemzeti felsőoktatásról*.; 8/2013. (I. 30.) EMMI-

rendelet; 531/2021. (IX. 15.) Korm. rendelet; a 64/2021 ITM-rendelet stb.).

Az előadás a felsőoktatás, ezen belül pedig a középiskolai tanárképzés és a tanári professzionalizáció történetéhez nyújt adalékot.

Teaching practices in secondary school teacher training from 1777 to the present day

The aim of the presentation is to provide a historical overview of the role of teaching practices in secondary school teacher training from 1777 to the present day. The topic fits into a broader research context that explores the significance of community pedagogical practice in the undivided teacher training program at the University of Pécs between 2014 and 2025, based on a sample of approximately 1,752 students. The presentation can therefore be interpreted as an introduction to this research topic in the history of education.

In the historical overview of secondary school teacher training, we summarize the main literature on the main characteristics of teaching practices (Garai, 2011; 2014; Kelemen, 2002; Keller, 2010; Ladányi, 2008; Mészáros-Németh-Pukánszky, 2003; Németh, 2004; 2005; 2007; 2009; 2012; Ugrai, 2010) and analyze the relevant legal regulations (e.g., 1883: XXX. Act on Secondary Schools and the Qualifications of Their Teachers; 1890: XXX. Act on the Amendment of 1883:XXX. Act on Secondary Schools and the Qualifications of Their Teachers; 1924: XXVII. Act). Amendment to Act XXX of 1883 on secondary schools and the qualifications of their teachers; 1924: Act XXVII. On the training and qualifications of secondary school teachers, 2011: Act CCIV. On national higher education, 8/2013. (I. 30.) EMMI Decree; 531/2021. (IX. 15.) Government Decree; 64/2021 ITM Decree, etc.

The lecture provides an insight into the history of higher education, specifically secondary school teacher training and teacher professionalisation.

Bene Krisztián

A francia Ellenállás soraiban tevékenykedő magyar orvosok a második világháborúban

A második világháború kirobbanásakor a mintegy 40 ezer főre tehető franciaországi magyar diaszpóra tagja közül sokan döntöttek úgy, hogy Franciaország határain belül vagy azokon kívül felveszik a harcot a megszállókkal. Erre az egyik lehetőséget a Charles de Gaulle tábornok vezetése alatt álló Szabad Francia Erőkhöz való csatlakozás jelentette. Számos magyar vállalta az életveszélyt, és lépett be az Ellenállás kötelékébe. A Szabad Franciaország mozgalomban aktív szerepet vállalók összlétszáma nagyjából 70 000 főre tehető, akik között hozzávetőlegesen 3000 külföldi teljesített szolgálatot mintegy 50 különböző országból. A levéltári kutatások alapján rendelkezésre álló adatok elemzésének köszönhetően megállapítható, hogy a mozgalom önkéntesei közül 150 fő volt magyar nemzetiségű vagy magyarországi születésű, így a Szabad Francia Erők külföldi tagjainak közel 5 százalékát adják, és ezzel számszerűleg a hetedik pozíciót foglalják el közöttük.

Az előadás a témakörben végzett kutatások jelenlegi állása alapján a De Gaulle vezetése alatt álló ellenálló csoportok soraiban tevékenykedő két magyar orvos életútját és háború alatti működését kívánja közreadni. A hazánkban viszonylag kevésbé ismert, de külföldön elismerést és hírnevet szerző orvosok életútjának megismerése hiánypótló adalékokkal gazdagíthatja a hazai tudományos életet és hozzájárulhat a kétoldalú kapcsolatok elmélyítéséhez.

Hungarian doctors active in the French Resistance during World War II

When World War II broke out, many members of the Hungarian diaspora in France, numbering around 40,000, decided to take up arms against the occupiers either within or outside France. One option was to join the Free French Forces led by General Charles de Gaulle. Many Hungarians risked their lives and joined the Resistance. The total number of people actively involved in the Free French movement was approximately 70,000, including approximately 3,000 foreigners from 50 different countries. Based on an analysis of data available from archival research, it can be established that 150 of the movement's volunteers were of Hungarian nationality or born in Hungary, accounting for nearly 5 per cent of the foreign members of the Free French Forces and ranking seventh among them in terms of numbers. Based on current research on the subject, the presentation aims to share the life stories and wartime activities of two Hungarian doctors who were active in resistance groups led by De Gaulle. Learning about the lives of these doctors, who are relatively unknown in Hungary but have gained recognition and fame abroad, can enrich Hungarian academic life with valuable insights and contribute to the deepening of bilateral relations.

Toth Szilárd

Méhes Gyula, az 1944-ben Németországba deportált Egyetemi Tanzászlóalj gyógyszerészhallgatóinak az „őrangyala”

1944. november második felében Rajniss Ferenc vallás- és közoktatásügyi miniszter, a háborús helyzet alakulása miatt Németországban szándékozott telepíteni azokat a felsőbb éves orvos-, gyógyszerész-, állatorvos-, valamint mérnökhallgatókat, akik a német

háborús erőfeszítést segíthetnék. A férfi hallgatók SAS-katonai behívóparancsot kaptak, míg a női hallgatókat katonai munkaszolgálatra vezényelték, szintén az Egyetemi Tanzászlóaljhoz. A behívóparancsnak nem engedelmeskedők katonaszökevénynek minősültek, ami automatikusan a katonai rögtönítélő bíróság elé juttatta őket. A behívóparancs szerint 1944. december 5-én reggel 8 órakor kellett katonai szolgálatra jelentkezni. 1944. december 8-án indult az első vonat a Budapesti Műszaki Egyetem hallgatóival. A második vonat december 14-én délután 4-5 óra tájékán indult. A gyógyszerészhallgatók Breslauban (1944. december 22. – 1945. január 22.), majd Halleban (1945. január 24/29. – január 31.), Grazban (1945. február 5 – március 31.) és végül Aufhausenben és Adldorfban (1945. április 10. – október 11.) vészelték át a háborút. A hallgatók rengetek viszontagságot éltek át (az SS tábori csendőrök többször is be akarták sorolni őket a Volkssturmba, több bombatámadás érte őket stb.), és szerencsés hazatérésüket elsősorban Méhes Gyula orvosprofesszornak köszönhetik, aki a gyógyszerészkülönítmény vezetőjeként mindent megtett, hogy épségben hazahozza őket. Az előadásom célja Méhes Gyula professzor erőfeszítéseinek a bemutatása e rendkívüli Odüsszeia során.

Gyula Méhes, the "guardian angel" of the pharmacy students of the University Flag Corps deported to Germany in 1944

In the second half of November 1944, Ferenc Rajniss, Minister of Religion and Public Education, intended to send senior medical, pharmaceutical, veterinary, and engineering students who could assist the German war effort to Germany due to the war situation. Male students received SAS military draft notices, while female students were assigned to military labour service, also with the University Battalion. Those who did not obey the draft notice were considered deserters, which automatically brought them before a military court-martial. According to the draft notice, they had to report for military service at 8 a.m. on December 5, 1944. The first train carrying students from the

Budapest University of Technology departed on December 8, 1944. The second train departed around 4-5 p.m. on December 14. The pharmacy students were stationed in Breslau (December 22, 1944 – January 22, 1945), then in Halle (January 24/29 – January 31, 1945), Graz (February 5–March 31, 1945), and finally in Aufhausen and Adldorf (April 10–October 11, 1945). The students experienced many vicissitudes (the SS camp police repeatedly tried to enlist them in the Volkssturm, they were hit by several bomb attacks, etc.), and they owe their safe return home primarily to Professor Gyula Méhes, who, as the leader of the medical detachment, did everything in his power to bring them home safely. My presentation aims to highlight Professor Gyula Méhes's efforts during this extraordinary Odyssey.

Fehér Andrea

Családi emlékezet és tudásátadás. Egy orvosdinasztia levéltárának tanulságai

Előadásomban a Pataki család példáján keresztül vizsgálom, miként öröklődhet nemcsak a családi emlékezet, hanem a szakmai tudás is generációkon át. Kutatásom forrásbázisát egy páratlan s maga nemében egyedülálló levéltári hagyaték képezi. Az előadás a háromszáz éven át orvosokat adó Pataki család öndokumentációs gyakorlatán keresztül a családi emlékezetet és a több nemzedéken átívelő szakmai tudásátadás folyamatát kívánja feltárni. A dinasztiaalapító I. Sámuel (1692–1766) városi és vármegyei orvosként, fia, II. Sámuel (1731–1804) pedig tanárként, gyakorló orvosként és botanikusként vált ismertté. III. Sámuel (1765–1824) a himlőoltás elterjesztéséért és pestis elleni munkájáért királyi tanácsosi címet kapott. A soron következő Pataki Sámuel (1797–1820) bécsi tanulmányai alatt elhunyt, a családi hagyományt öccse, Dániel (1804–1871) folytatta, aki Erdély országos főorvosa lett. Az orvosdinasztia utolsó tagja, Dániel unokaöccse, Pataki Jenő (1857–1944) már orvostörténészként teljesedett ki: munkássága és

jegyzethagyatéka ma is fontos tájékozási pont az erdélyi orvostudomány kutatóinak. Az előadás célja azoknak a motivációknak és stratégiáknak a feltárása, amelyek révén a családtagok újra és újra strukturálták saját emlékezeti és tudásrendszerüket, különös tekintettel arra, miként vált az orvostudomány – és annak változó, fejlődő gyakorlata – a családi örökség és önazonosság szerves részévé, s miként formálta mindez az utódok szakmai és kulturális önmeghatározását.

Family memory and knowledge transfer. Lessons from the archives of a medical dynasty

In my presentation, I examine how not only family memories but also professional knowledge can be passed down through generations, using the Pataki family as an example. The source base for my research is a unique and unparalleled archival collection. Through the self-documentation practices of the Pataki family, which produced doctors for three hundred years, the presentation aims to explore family memory and the process of professional knowledge transfer across generations. The founder of the dynasty, Sámuel I (1692–1766), became known as a city and county physician, while his son, Sámuel II (1731–1804), became known as a teacher, practising physician, and botanist. Sámuel III (1765–1824) was awarded the title of royal councillor for his work in spreading smallpox vaccination and combating the plague. Samuel III (1765–1824) was awarded the title of royal advisor for his work in spreading smallpox vaccination and combating the plague. The next in line, Sámuel Pataki (1797–1820), died during his studies in Vienna, and the family tradition was continued by his younger brother, Dániel (1804–1871), who became the chief physician of Transylvania. The last member of the medical dynasty, Dániel's grandnephew, Jenő Pataki (1857–1944), made his mark as a medical historian: his work and notes remain an important reference point for researchers of Transylvanian medicine today. The aim of the lecture is to explore the motivations and strategies through which family members repeatedly restructured their

own memory and knowledge systems, with particular emphasis on how medicine—and its changing, evolving practice—became an integral part of family heritage and identity, and how this shaped the professional and cultural self-definition of their descendants.

Köő Artúr

A 20. század eleji erdélyi román nemzetiségi iskolák bezárásainak okairól

A 19-20. század fordulóján a dualista Magyarországon a magyar-román kapcsolatokat több tényező is negatívan alakította. A kiegyezést követően született törvények kezdetben a magyarnak mint államnyelvnek az oktatását sem követelte meg az elemi iskolákban, mely megnehezítette a tehetséges nemzetiségi tanulók közép-, majd felsőfokú oktatási intézménybe való bejutását, felvételét. Amikor e hiányosságot a magyar állam korrigálni akarta, a nemzetiségek asszimilációs szándékot véltek a háttérben meghúzódnival. Speciális helyzetben volt az erdélyi románság, amely "megmaradásáért és kulturális fejlődéséért" folytatott küzdelmében maga mögött tudhatta a frissen létrejött Román Királyságot. A 20. század elején nemcsak a magyar nyelv eredményesebb tanítását tűzte ki a politikai elit, hanem szándék fogalmazódott meg az oktatási rendszer – s ezen belül a magyar iskolahálózat – modernizációjára, a pedagógusok fizetésének emelésére is. A kor lehetőségeit figyelembe véve egészségesebb, modernebb didaktikai eszközökkel ellátott, higiénikusabb feltételeket biztosító oktatási épületeket és tantermeket kívántak létrehozni annak érdekében, hogy eredményesebb lehessen a tanítás-tanulás folyamata a mindennapokban. Tagadhatatlan azonban az, hogy a változtatásoktól azt is remélték, hogy a nem magyar ajkú lakosság körében mindez asszimilációs eredményekkel társul. Ettől függetlenül érdemes megvizsgálni, hogy a megszüntetett román nemzetiségi iskolák bezárása

mögött mégis pontosan milyen okok, indokok voltak. Feltételezhető, hogy sok esetben nem csupán a magyar állam asszimilációs szándéka húzódott meg, hanem annak sok egyéb más oka is lehetett. Előadásomban ezekre a felvetésekre keresem a választ.

On the reasons for the closure of Romanian minority schools in Transylvania in the early 20th century

At the turn of the 19th and 20th centuries, several factors negatively shaped Hungarian-Romanian relations in dualist Hungary. The laws enacted after the compromise initially did not even require the teaching of Hungarian as the state language in elementary schools, which made it difficult for talented minority students to enter and be admitted to secondary and higher education institutions. When the Hungarian state sought to address this deficiency, the nationalities believed an assimilationist intent lurked in the background. Transylvanian Romanians were in a special situation, as they could count on the newly established Kingdom of Romania behind them in their struggle for "survival and cultural development". At the beginning of the 20th century, the political elite not only aimed at more effective teaching of the Hungarian language, but also expressed an intention to modernise the education system - and within it the Hungarian school network - and to increase the salaries of teachers. Taking into account the possibilities of the time, they wanted to create educational buildings and classrooms that were healthier, equipped with more modern didactic tools, and provided more hygienic conditions in order to make the teaching-learning process more effective in everyday life. However, it is undeniable that the changes were also hoped to be associated with assimilation results among the non-Hungarian-speaking population. Regardless of this, it is worth examining what exactly the reasons and justifications were behind the closure of the abolished Romanian minority schools. It can be assumed that, in many cases, the Hungarian state's intention to assimilate was not the only reason; there may have

been others as well. In my presentation, I seek answers to these suggestions.

V. Molnár László

Gyöngyössi Pál, II. Katalin udvari orvosa.

Egy „hungarus” medikus karriertörténete

Előadásomban arra vállalkozom, hogy bemutassam az 1707. április 26-án, Derecskén, református családban született, II. Katalin cárnő udvari orvosaként ismert Gyöngyössi Pál életútját, felsőfokú tanulmányait és a cári birodalomba kerülésének körülményeit. 1727-ig Debrecenben tanult, majd az Odera menti frankfurti univerzitás hallgatója lett, teológiai doktorátusát 1730-ban szerezte meg. Ezt követően Leydenben általános filológiai, arabisztikai, arámi, görög, latin és holland stúdiumokat végzett, egyidejűleg orvosi tanulmányokat is folytatott a neves Herman Boerhaave vezetésével. Disszertációját 1748-ban „*De empiricis remediis*” (Az empirikus orvoslásról) címmel védte meg, amelyben az egyetemes medicina leghíresebb szerzőinek műveit kommentálta. Az előadás elemzi a disszertáció fejezeteit, a gyakorlati orvoslásban használható szereket.

Az előadás kitér Gyöngyössi 1753-ban történt Oroszországba való meghívására, ott betöltött posztjaira, köztük a Pétervári Tengerészeti Kórházba és a Nemesi Tengerészeti Kadétiskolába való kinevezésére. Életében döntő fordulat volt, amikor 1763. május 31-én II. Katalin udvari orvosává nevezték ki.

Arra is választ keres a kutatás, vajon meddig tölthette be Gyöngyössi az udvari orvosi tisztséget, milyen betegségekben szenvedett élete utolsó szakaszában. Az előadásban elsorolt tények azt bizonyítják, hogy Orlay János, Keresztúri Ferenc, Koritáry György, a két Peken (Keresztély és fia, Mátyás) mellett Gyöngyössi karriertörténete jól illeszkedik azon

„hungarus” medikusok sorába, akiket mindkét ország orvostörténései kiváló szakemberként ismernek el.

Pál Gyöngyösi, court physician to Catherine II. The story of a Hungarian medical career

In my lecture, I undertake to present the life and career of Pál Gyöngyössi, who was born on April 26, 1707, in Derecské into a Reformed family, and was known as the court physician of Empress Catherine II. He studied in Debrecen until 1727, then enrolled at the University of Frankfurt an der Oder, where he obtained his doctorate in theology in 1730. After that, he completed general philological studies, as well as Arabic, Aramaic, Greek, Latin, and Dutch, in Leyden, and simultaneously pursued medical studies under the guidance of the renowned Herman Boerhaave. He defended his dissertation in 1748 with the title “De empiricis remediis” (On Empirical Remedies), in which he commented on the works of the most famous authors of universal medicine. The lecture analyses the chapters of the dissertation and the drugs that can be used in practical medicine.

The presentation will cover Gyöngyössi’s invitation to Russia in 1753, his positions there, including his appointment to the St. Petersburg Naval Hospital and the Noble Naval Cadet School. A decisive turning point in his life was his appointment as court physician to Catherine II on May 31, 1763.

The research also seeks to answer the question of how long Gyöngyössi could have held the position of court physician, and what illnesses he suffered from in the last stages of his life. The facts listed in the presentation prove that, along with János Orlay, Ferenc Keresztúri, György Koritáry, and the two Pekens (Keresztély and his son, Mátyás), Gyöngyössi’s career history fits well with the ranks of “Hungarian” medical students who are recognised as excellent specialists by medical historians of both countries.

Szalai Ágnes

„...derék medicinae doctor...”

Köpeczi János, Bornemissza Anna erdélyi fejedelemszony orvosa

Az Erdélyi Fejedelemségben működő orvosok pályafutásáról vannak ugyan ismereteink, azonban kétségtelen, hogy a velük kapcsolatos meglehetősen szórt forrásanyag felkutatása nagyban megnehezíti a munkásságuk mélyebb megismerését.

Köpeczi János életútjának bizonyos állomásai is közismertek: tudjuk, hogy a gyulafehérvári és a sárospataki kollégiumi képzést követően peregrinált (Franeker, Leiden), bölcsészeti és orvosdoktori végzettséget egyaránt szerzett. A németalföldi egyetemekről hazatérve kezdetben a sárospataki kollégium tanára volt, a jezsuiták térnyerését követően azonban Erdélyben telepedett le és 1669-től I. Apafi Mihály fejedelem és Bornemissza Anna fejedelemszony udvari orvosaként tevékenykedett.

Magától értetődő, hogy a sokat betegeskedő Bornemissza Anna sokszor támaszkodott Köpeczi orvosi tanácsaira, nemcsak „berendezte” a fejedelemszony házi patikaládáját, de betegségeit azonosítva folyamatosan gondoskodott a kezeléséhez szükséges gyógyszereinek meglétéről is. A nemrég előkerült források alapján pedig az is világossá vált, hogy a gyógyszerek és alapanyagok beszerzése az ugyancsak neves orvos és gyógyszerész, Michael Pankratius „közreműködésével” történt.

A korabeli orvoshiány miatt érthető, hogy Köpeczi bizonyos időszakokban távol volt a fejedelmi udvartól, ekkor a betegségek kezelésének „receptjeit” és esetenként azok „használati utasításait” is elküldte Bornemissza Annának, valamint a fejedelemszony környezetébe tartozó főuraknak.

Az előadás célja, hogy Köpeczi János életéről és az erdélyi fejedelmi udvarban, mindenekelőtt Bornemissza Anna mellett és környezetében történő orvosi működéséről az eddigi hézagos ismereteinket bővítse primer források kutatásba történő bevonása révén. A kifejezetten orvos-

és nőtörténeti vizsgálatokon túlmenően a kutatás művelődés- és gazdaságtörténeti kérdéseket is érint, valamint a címszereplő „magánéletét” is árnyalja.

A vizsgálat alapját a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában őrzött Teleki család marosvásárhelyi levéltárának iratai mellett a Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Levéltár fejedelemségkori forrásanyaga adja.

**“...a doctor of medicine...” János Köpeczi, physician to Princess
Anna Bornemissza of Transylvania**

We do know about the careers of the doctors working in the Principality of Transylvania, but there is no doubt that the search for the rather scattered source material related to them makes it very difficult to gain a deeper understanding of their work.

Certain stages of János Köpeczi's life are also well known: after his training at the colleges of Gyulafehérvár and Sárospatak, he went on a peregrination (Franeker, Leiden) and obtained both a degree in humanities and a doctorate in medicine. Upon returning home from the universities of the Netherlands, he initially taught at the Sárospatak college, but after the rise of the Jesuits, he settled in Transylvania and, from 1669, worked as the court physician of Prince Michael I Apafi and Princess Anna Bornemissza.

It goes without saying that Anna Bornemissza, who was often ill, often relied on Köpeczi's medical advice. He not only "furnished" the princess's home medicine chest but also identified her illnesses and ensured she had the medicines necessary for her treatment. Based on recently discovered sources, it has also become clear that the procurement of medicines and raw materials took place with the "assistance" of the also renowned doctor and pharmacist, Michael Pankratius.

Due to the shortage of doctors at the time, it is understandable that Köpeczi was away from the royal court for certain periods, during which time he sent “recipes” for the treatment of diseases and sometimes their

“instructions for use” to Anna Bornemissza and to the nobles in the princess’s circle.

The aim of the presentation is to expand our previously incomplete knowledge of János Köpeczi's life and his medical work at the Transylvanian royal court, especially in relation to Anna Bornemissza, by incorporating primary sources into the research. In addition to the specific medical and women’s history studies, the research also touches on cultural and economic history issues, and also highlights the “private life” of the title character.

The basis of the study is provided by the documents of the Teleki family archive in Târgu Mureş, preserved in the Hungarian National Archives, and by source material from the period of the principality of the Cluj County Archives of the Romanian National Archives.

Stummer Krisztina

A nők munkába állásának társadalmi megítélése 19-20. századi sajtóforrások alapján

A női munka fogalma hosszú ideig egyet jelentett az otthon végzett tevékenységekkel, és jellemzően kívül esett a társadalmi és gazdasági láthatóság határain. Bár e teendők – háztartásvezetés, gyermeknevelés, kézimunka – alapvetően biztosították a mindennapi élet zavartalan működését és a közösségek fenntartását, anyagi elismerést nem élveztek.

Eközben a 20. század első felére a társadalmi és gazdasági változások, valamint az emancipációs törekvések révén a dolgozó nő mint társadalmi jelenség egyre inkább teret nyert. Sajtótermékek tanulsága alapján a közvélemény megosztottá vált: sokan továbbra is a nők hagyományos, otthonhoz kötött szerepköreit tekintették kívánatosnak és természetesnek.

Az előadás célja, hogy sajtóközleményeken keresztül bemutassa a (női) munka fogalmát és annak változásait. Fókuszba állítsa a (női) munka fogalmának változását a 20. század első felében, különös tekintettel arra, miként jelent meg a női munkavállalás a közbeszédben és a társadalmi képzeletben. A vizsgálat középpontjában korabeli sajtótermékek állnak, melyek fontos szerepet játszottak abban, hogyan alakult a lakosság szemléletmódja a nők fizetett munkavégzéséről. A forráselemzés rávilágít arra, hogy a női munkavállalás egyszerre jelentett gazdasági szükségszerűséget és társadalmi viták tárgyát: a modernizációval párhuzamosan fokozatosan elfogadottá vált a nők jelenléte a munkaerőpiacon, ugyanakkor tovább élt a hagyományos nemi szerepekhez való ragaszkodás. Az előadás arra is kitér, hogyan kapcsolódott össze a női munkavégzés elismerésének hiánya a gondoskodási feladatokkal járó láthatatlan munkával, és miként konstruálódott a női szerep kettőssége – egyszerre dolgozó és otthoni felelősséget viselő nő – a korszak médiatartalmain keresztül.

Social perception of women entering the workforce based on 19th-20th century press sources

For a long time, the concept of women's work was synonymous with activities performed at home and typically fell outside the boundaries of social and economic visibility. Although these tasks – household management, child rearing, manual labour – fundamentally ensured the smooth functioning of everyday life and the maintenance of communities, they did not enjoy financial recognition. Meanwhile, by the first half of the 20th century, the working woman as a social phenomenon gained increasing ground due to social and economic changes and emancipation efforts. Based on lessons from press products, public opinion became divided: many people continued to consider women's traditional, homebound roles as desirable and natural.

The aim of the presentation is to present the concept of (women's) work and its changes through press releases. It focuses on the changes in the concept

of (women's) work in the first half of the 20th century, with particular attention to how women's employment appeared in public discourse and the social imagination. The focus of the study is on contemporary press products that played an important role in shaping the public's view of women's paid work. The source analysis highlights that women's employment was both an economic necessity and a subject of social debate: in parallel with modernisation, the presence of women in the labour market gradually became accepted, while adherence to traditional gender roles continued. The presentation also discusses how the lack of recognition of women's work was connected to the invisible work associated with care tasks, and how the duality of women's roles - a woman who works and has domestic responsibilities at the same time - was constructed through the media content of the era.

Halmi Bettina

A középfokú óvónőképzés kezdetei Székesfehérváron

A 2024-2025-ös tanévben megjelent a hazai szakképzési kínálatban a középfokú okleveles óvodai nevelő technikus képzés. A középfokú óvónőképzés nem újkeletű az oktatástörténetben, hiszen Magyarországon a XX. század második feléig középfokú intézményekben képezték az óvónőket. Az óvodai nevelő képzés elindulása kiváló alkalmat biztosít a történeti előzmények áttekintésére és rendszerezésére.

Előadásomban a székesfehérvári középfokú óvónőképzés kezdeti időszakát vizsgálom, különös tekintettel az 1951 és 1956 között működő Állami Középfokú Óvónőképző Intézet intézménytörténetére. A fókuszban az intézmény létrejöttének körülményei, működésének oktatáspolitikai és társadalmi háttere, valamint a gyakorlati képzést biztosító Mancz János Óvodával való együttműködése áll. A kutatás levéltári forrásokra, visszaemlékezésekre és oktatásigazgatási dokumentumokra

támaszkodik, és arra keresi a választ, hogy miként illeszkedett ez a rövid életű képzőintézmény a korszak központi oktatáspolitikai törekvéseihez, és milyen szerepet töltött be a helyi óvodai ellátórendszer megerősítésében.

The start of secondary kindergarten teacher training in Székesfehérvár

In the 2024-2025 academic year, the secondary-certified kindergarten teacher technician training was introduced into the Hungarian vocational training offer. Secondary kindergarten teacher training is not new in the history of education, as kindergarten teachers were trained in secondary institutions in Hungary until the second half of the 20th century. The launch of kindergarten teacher training provides an excellent opportunity to review and systematise historical precedents. In my presentation, I examine the initial period of secondary kindergarten teacher training in Székesfehérvár, with particular attention to the institutional history of the State Secondary Kindergarten Teacher Training Institute, which operated between 1951 and 1956. The focus is on the circumstances of the institution's establishment, its educational policy and the social background of its operation, and its cooperation with the Mancz János Kindergarten, which provides practical training. The research relies on archival sources, memoirs, and educational administration documents, and seeks to answer how this short-lived educational institution fit into the central educational policy aspirations of the era, and what role it played in strengthening the local kindergarten provision system.

Halász Imre

Zala megye gyógyszerésztárai a neoabszolutizmus kezdetén.

Egy „láttelel”.

Jóllehet, a 18. századtól vannak gyógyszerártárvizsgálati jegyzőkönyvek, az 1850-től kezdődő neoabszolútizmus összeírásai a történészek és szakmatörténészek számára két szempontból fontosak. Egyrészt, hogy történt-e változás a 19. század első felében rögzítettekhez képest, másrészt, hogy hogyan változott az intézményhálózat, ugyanis ebben az évtizedben alakult ki az a közigazgatási, továbbá intézményi struktúra, melyre a kiegyezést követően ráépült és modernizálódott a polgári intézményhálózat, beleértve az egészségügyi intézményeket (kórházakat, gyógyszerárakat) is. Jelentős forrástípusról beszélhetünk abból a szempontból is, hogy a kutatók számos esetben átsiklanak a korszak felett, ugyanis forrásanyag döntő része német nyelven, gót betűkkel íródott. Ezért van kevés adatunk arról, hogy 1849 utáni időszak mennyiben kontinuos a reformkori előzményekkel, ám e források segítik ezt feltárni.

A szabályozás első lépése minden téren a számbavétel volt, nem történt ez másként az egészségügyi intézményeknél sem. Míg a kórházak döntő többsége egyesületi formában, egyesületi fenntartással, a gyógyszerárak a korábbi gyakorlatnak megfelelően magánvállalkozásban működtek.

A vizsgálat középpontjában álló felmérés 1850-ben készült Zala megyében. 10 gyógyszerártarról és 4 úgynevezett kézi gyógyszerártarról tesz említést. Emellett 14 orvos és seborvos működtette a megye egészségügyi igazgatást. Hatósági feladataik mellett önálló praxisuk is volt, így az ő birtokukban lévő kézi gyógyszerárak is segítették az ellátást. Ennek figyelembe vételével 28 olyan hellyel számolhatunk, ahol orvossághoz juthatott a 605 lakott helyen élő több mint kétszázezer megyei lakos. Ennél azonban többel kell számolnunk, mert több olyan orvos is praktizált a megyében, kik kizárólag magánpraxist folytattak. Az orvosok teljes összeírását eddig nem sikerült fellelni.

Az összeírások tartalmazzák a gyógyszerár nevét, tulajdonosát, a települést, melyen található, a személyzet nevét, képesítését, a gyógyszerár állapotát és felszereltségét.

Pharmacies of Zala County at the Beginning of Neo-Absolutism.

A “Find”.

Although pharmacy inspection records have existed since the 18th century, the censuses of neo-absolutism starting from 1850 are important for historians and professional historians from two perspectives. One is whether there were any changes compared to those recorded in the first half of the 19th century, and the other is how the institutional network changed, since this decade saw the development of the administrative and institutional structure on which the civil institutional network, including health institutions (hospitals, pharmacies), was built and modernised after the Compromise. It is also significant from the perspective that researchers often overlook the era, since the majority of source material was written in German, in Gothic letters. That is why we have little data on the extent to which the period after 1849 is continuous with the antecedents of the Reformation. The first step in regulation was to take stock in all areas, and this was no different for health institutions. While the vast majority of hospitals are organised as associations, with association maintenance, pharmacies are operated as private enterprises in accordance with previous practice.

This survey, conducted in 1850, mentions 10 pharmacies and 4 so-called hand pharmacies in Zala County, and 14 doctors and surgeons were responsible for the county's health administration. In addition to their official duties, they also maintained independent practices, so the hand pharmacies they kept also helped provide care. Taking this into account, we can count on 28 places where more than two hundred thousand county residents living in 605 inhabited places could access medicine. However, we must count on more than this, because several doctors also practised in the county who only had private practice. A complete census of doctors has not been conducted to date. The censuses include the name of the pharmacy, the owner, the settlement in which it is located, the names and qualifications of the staff, and the condition and equipment of the pharmacy.

Kutas Jenő

Than Károly különleges kénvegyületre lelt a Harkányi Gyógyfürdő vizében

Előadásomban szeretnék emléket állítani egy különleges gyógyszerésznek, egyetemi tanárnak, Than Károlynak (1834–1908), aki lelkiismeretes tanári tevékenysége végett lett kevésbé ismert külföldön. Röviden bemutatnám, mi volt az a pillanat az 1848-as szabadságharc idején, ami életében a kémiát tette fő érdeklődési körévé. Rávilágítanék azokra a munkásságaira, amik az akkori időkben az egyszerű ember fejében is híressé tették, miközben mindig szerény és visszahúzó stílusa végett sosem került rivaldafénybe. A harkányi hévvíz vegyelemzése és benne új hatóanyag felfedezése a mai napig feladatot ad az orvostudománynak, a betegeknek pedig enyhülést, gyógyulást. Több gondolata, elméleti számítása később másoknál Nobel-díjat értek. Ezek közül az elektrolitikus disszociáció elméletével kapcsolatban a díjazott Ostwald is elismerte Than Károly egyetemi tanár elsőbbségét. Munkájában mindvégig a magyar kémiai oktatás és nevezéktan megújítása vezérelte, ezért külföldön kevésbé lett ismert, mivel időhiányában nem tudott külföldi szaklapokban publikálni, társ egyetemeken megjelenni. Munkássága révén olyan oktatóhely (később Than-Intézet) jött létre, ami Európa szerte elismert színvonalú, és követendő példa lett. A kémiai nevezéktan megújítása a mai napig velünk van, és emlékeztet a nagyon szerény tanár úrra.

Károly Than found a special sulfur compound in the water of the Harkány Thermal Bath

In my lecture, I would like to commemorate a special pharmacist and university professor, Károly Than (1834 – 1908). Due to his conscientious teaching activities and busyness, he was less known

abroad. I would briefly present the moment during the 1848 War of Independence that made chemistry his main field of interest. I would highlight those works of his that made him famous even in the minds of ordinary people at that time, but due to his always modest and withdrawn style, he never came into the limelight. The chemical analysis of the Harkány thermal water and the discovery of a new active ingredient in it are still tasks for medicine today, and for patients, relief and healing. Several of his ideas and theoretical calculations later won Nobel Prizes. Among them, the laureate, Ostwald, also acknowledged the priority of Károly Than, a university professor, in connection with the theory of electrolytic dissociation. Throughout his career, he was driven by the renewal of Hungarian chemical education and nomenclature, which is why he was little known abroad, as he was unable to publish in foreign journals or appear at partner universities due to a lack of time. Through his work, a teaching institution (later Than-Institute) was established that was recognised throughout Europe and became an example to follow. The renewal of chemical nomenclature is with us to this day and reminds us of the very modest Teacher.

Nechita Alexandra

Elzárt kapuk, nyitott elmék

Zsidó orvostanhallgatók és az értelmiségi pálya ellehetetlenítése a zsidóellenes rendelkezések tükrében Kolozsváron

Az előadás a kolozsvári zsidó orvostanhallgatók sorsát vizsgálja a húszas évek antiszemita intézkedései, különösen a „numerus clausus” romániai hatásai tükrében. A személyes emlékiratok segítségével, például Salamon Böhm Ella visszaemlékezésein keresztül, bemutatja, hogyan váltak az egyetemi terek, köztük a bonctantermek, a kirekesztés és a

fenyegetettség színtereivé. Ella szerint „fittyet hányva a faji és egyéb megaláztatásokra, igyekeztünk a szellemi lét ingyencséibe merülni”, ami a hallgatók kitartását és törekvéseit érzékelteti. Az előadás célja, hogy a személyes forrásokon keresztül láthatóvá tegye a korszak diáklétének emberi arcát és a zsidó értelmiség küzdelmeit az akadályozott egyetemi környezetben.

Closed Gates, Open Minds

Jewish Medical Students and the Impossibility of an Intellectual Career in the Light of Anti-Jewish Regulations in Cluj-Napoca

The presentation examines the fate of Jewish medical students in Cluj-Napoca in the light of the anti-Semitic measures of the 1920s, especially the effects of the “*numerus clausus*” in Romania. Using personal memoirs, such as Ella Salamon Böhm's recollections, it shows how university spaces, including the bonctant halls, became arenas of exclusion and threat. According to Ella, “ignoring racial and other humiliations, we tried to immerse ourselves in the delicacies of intellectual life,” which conveys the perseverance and aspirations of the students. The purpose of the presentation is to make visible, through personal sources, the human face of student life in the era and the struggles of Jewish intellectuals in the hindered university environment.

Rucska Andrea† – Bodáné Kovács Terézia Ibolya – Perge Anna

Fertőző betegségek és gyermekhalandóság a századfordulón – Társadalmi és közegészségügyi összefüggések a haláloki statisztikák tükrében

A 20. század elején Magyarországon kiemelkedően magas volt a csecsemő- és gyermekhalandóság. A magas mortalitási ráta mögött

komplex és egymással szorosan összefüggő társadalmi, gazdasági és egészségügyi tényezők húzódtak meg. Ezek közé tartozott a mélyszegénység, az alapvető higiéniai feltételek hiánya, a közlekedési infrastruktúra fejletlensége, az eltérő vallási és kulturális szokások, valamint a közegészségügyi rendszer lassú fejlődése. További súlyosbító tényezőt jelentett a törvénytelen gyermekek társadalmi helyzete és ellátatlansága.

Jelen tanulmány célja, hogy részletesen bemutassa a századfordulón előforduló fertőző betegségek szerepét a gyermekkori halálozásban, különös tekintettel az egyes kórképek mortalitási mutatóira. A kutatás kiterjed arra, hogy milyen hatással voltak a közegészségügyi beavatkozások – mint a védőoltások bevezetése, a járványkórházak létesítése, vagy az ivóvízhálózat és a csatornázás kiépítése – a születéskor várható élettartam alakulására. A vizsgálat regionális és életkori bontásban elemzi a haláloki struktúrát, feltárva az országon belüli területi egyenlőtlenségeket és a különböző társadalmi rétegek egészségi állapotának eltéréseit.

Eredményeink rávilágítanak arra, hogy a gyermekkori fertőző betegségek visszaszorítása szorosan összefüggött a társadalom modernizációs folyamataival és a közegészségügyi ellátás fejlődése kulcsszerepet játszott a halálozási mutatók csökkenésében, valamint a gyermekek túlélési esélyeinek javulásában.

Infectious diseases and child mortality at the turn of the century – Social and public health correlations in the light of cause-of-death statistics

At the beginning of the 20th century, Hungary had an exceptionally high infant and child mortality rate. Behind the high mortality rate were complex, closely interrelated social, economic, and health factors. These included deep poverty, inadequate basic hygiene, underdeveloped transport infrastructure, diverse religious and cultural customs, and the

slow development of the public health system. Another aggravating factor was the social status and lack of care of illegitimate children.

The aim of this study is to present in detail the role of infectious diseases occurring at the turn of the century in childhood mortality, with particular attention to the mortality rates of individual diseases. The research covers the impact of public health interventions – such as the introduction of vaccinations, the establishment of epidemic hospitals, or the construction of drinking water networks and sewage systems – on the development of life expectancy at birth. The study analyses the cause-of-death structure by region and age, revealing territorial inequalities within the country and differences in the health status of different social strata.

Our results highlight that the reduction of childhood infectious diseases was closely related to the modernisation processes of society and that the development of public health care played a key role in the reduction of mortality rates and the improvement of children's survival chance.

Szekér-Mihon Anikó

Az egészségnevelés megvalósulása hazánkban 2000- 2020 között

Magyarországon az intézményes egészségnevelés rendszere folyamatosan változik. Hazánkban a 21. század elején fokozatosan vált a nevelés és oktatás szerves részévé. Vizsgálatunkban a kijelölt 20 év változásait tekintjük át, megfogalmazva kutatási kérdéseinket, azaz hogyan változott az egészséges életmódra nevelés az intézményes nevelés során.

Napjainkra az egészségnevelés a köznevelési rendszer minden szintjén megjelent a Nemzeti alaptanterv (NAT) irányelveinek, a közegészségügyi programoknak, valamint az egészségfejlesztési stratégiáknak és az Óvodai nevelés országos alapprogramjának köszönhetően. A 2000-es évektől kezdve az egészségnevelés már nem csupán tantárgyi

ismeretként, hanem életvezetési kompetenciaként szervesül az oktatás/nevelési rendszerben, ami több területre is kiterjed.

Az 1995-ös NAT tíz műveltségi területet határozott meg, ezek közül az Ember és természet területén belül dolgozták ki részletesen, a biológia és egészségtan tantárgyak keretébe elhelyezve. A 2000-es Kerettanterv szerint alsó tagozatban egyáltalán nem valósult meg az egészségnevelés, 6. és 8. évfolyamokban osztályfőnöki tantervi modulokba épült bele az Egészségtan évi 18 órában.

A 2003-as és a 2007-es NAT kiemelt fejlesztési feladatként határozta meg az egészséges életmódra nevelést. Az egészségnevelés integrálása a tanórai és tanórán kívüli tevékenységekben, például az osztályfőnöki órák, életvitel és gyakorlat, biológia, testnevelés vagy erkölcsstan tananyagába ágyazva rendeződött. Ennek megvalósítása azonban az intézmény saját elgondolása szerint történik.

A 2012-es CXC. törvény a nemzeti köznevelésről továbbra is kimondta az egészségfejlesztés intézményes szerepét, hangsúlyozva, hogy minden nevelési-oktatási intézménynek kötelessége az egészséges életmódra nevelés feltételeit megteremteni.

Az óvodai nevelésben az Óvodai nevelés országos alapprogramja már egyértelműen hangsúlyozta az egészséges életmódra nevelés prioritását, amely az óvodai élet mindennapjaiban valósul meg: a helyes táplálkozás, a személyes higiéné, a mozgás és a lelki egyensúly szokásainak alakításával. Az óvodapedagógusok szerepe ebben a folyamatban meghatározó, hiszen modellként szolgálnak a gyermekek számára, és játékos, élményalapú tevékenységeken keresztül formálják az egészséges életvitelhez szükséges attitűdöket.

The implementation of health education in Hungary between 2000 and 2020

The system of institutional health education in Hungary is constantly changing. In our country, it gradually became an integral part of upbringing and education at the beginning of the 21st century. In our

study, we review changes over the designated 20 years, formulating our research questions, i.e., how healthy lifestyle education has changed within institutional education.

It has appeared at all levels of the public education system, thanks to the guidelines of the National Core Curriculum (NAT), public health programs, health development strategies, and the National Core Program of Kindergarten Education. Since the 2000s, health education has become an integral part of the education system not only as subject knowledge but also as a life-management competence, covering several areas.

The 1995 NAT defined ten areas of literacy, of which one was developed in detail in the area of Man and Nature, within the framework of the subjects of biology and health science. According to the 2000 Framework Plan, health education was not implemented at all in the lower grades, and in grades 6 and 8, Health Science was integrated into the class teacher curriculum modules in 18 hours per year.

The 2003 and 2007 NATs defined healthy lifestyle education as a priority development task. The integration of health education was arranged by embedding it in the curriculum of the classroom and extracurricular activities, such as class teacher classes, lifestyle and practice, biology, physical education, and ethics. However, this is implemented according to the institution's own ideas.

The 2012 Act CXC on National Public Education continued to state the institutional role of health development, emphasising that every educational institution has the duty to create the conditions for healthy lifestyle education.

In kindergarten education, the National Basic Program for Kindergarten Education has already clearly emphasised the priority of healthy lifestyle education, which is implemented in the everyday life of kindergarten: by developing habits of proper nutrition, personal hygiene, exercise and mental balance. The role of kindergarten teachers in this process is decisive, as they serve as models for children and shape the attitudes

necessary for a healthy lifestyle through playful, experience-based activities.

A konferencia előadásainak online elérhetősége

<https://www.youtube.com/playlist?list=PLBQt75quoxFKWLz2JJaYxWbP813GCDJbP>

